

# Penavin Olga a Muravidéken



BÁNFFY NAPOK 2012  
*Penavin Olga nemzetközi  
tudományos emlékkonferencia*



Penavin Olga  
a Muravidéken



Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség  
Madžarska samoupravna narodna skupnost občine Lendava



Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva  
Zavod za kulturo madžarske narodnosti, Lendava



# Penavin Olga a Muravidéken

Szerkesztő

Halász Albert

Lendva  
2014

*Kiadók* Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség /  
Madžarska samoupravna narodna skupnost občine Lendava;  
Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva /  
Zavod za kulturo madžarske narodnosti, Lendava

*A kiadást támogatta* Knjižnica Lendava – Könyvtár Lendva

© 2014, Halász Albert

*Szerkesztő* Halász Albert

*Recenzensek* Láncz Irén  
Silling István

*Lektor* Szende Virág

*Fényképek* Penavin Olga és Szúnyogh Sándor portréját  
Dormán László fotóművész bocsátotta rendelkezésünkre.

*Grafikai megoldások* Halász Albert  
A borító a Bánffy Napok logójának felhasználásával készült.

*Digitális kiadvány* [www.lendva.info](http://www.lendva.info)

*ISBN* 978-961-93506-8-3  
978-961-93506-9-0 (pdf)

CIP - Kataložni zapis o publikaciji  
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

929Penavin O.(082)(0.034.2)

PENAVIN Olga a Muravidéken [Elektronski vir] / szerkesztő Halász Albert. - El. knjiga. - Lendva : Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség : Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet = Lendava : Madžarska samoupravna narodna skupnost občine : Zavod za kulturo madžarske narodnosti, 2014

ISBN 978-961-93506-9-0 (Madžarska samoupravna narodna skupnost občine, pdf)  
1. Penavin, Olga 2. Halász, Albert, 1969-  
275656448

---

## Tartalom

- 7 Előszó
- 9 **Halász Albert**  
Bevezető a konferenciakötethez
- 13 **Láncz Irén**  
Penavin Olga gyűjtőútjai a Muravidéken
- 23 **Silling István**  
A nyelvjárás- és néprajzkutató Penavin Olga  
professzorról és muravidéki gyűjtéseinek anyagából
- 33 **Fenyvesi Ottó**  
Amnesia Temporis  
(Gondolatok egy tanulmányút kapcsán)  
*Penavin Olga (1916-2001) tanárnő emlékére.*
- 39 **Papp Árpád**  
A Muravidék helye Penavin Olga néprajzi opuszában
- 67 **Halász Albert**  
Penavin Olga muravidéki érdemei
- 83 **Lendvai Kepe Zoltán**  
Penavin Olga muravidéki magyar tájnyelvi atlasza  
Végh József őrségi és hetési nyelvatlasza tükrében
- 91 A kötet szerzői



**Penavin Elemérné Borsy Olga**

Debrecen, 1916. 7. 15. – Újvidék, 2001. 10. 25.



---

## Előszó

Jelen kiadvány a 2012. november 16-án, a Bánffy Napok keretében Penavin Olga nyelvész és néprajzkutató tiszteletére Lendván megszervezett nemzetközi tudományos emlékkonferencia előadásainak a kötete. A konferencia szervezői a lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet és a Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség voltak, támogatói pedig a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság és a Lendvai Tudományért Egyesület. Helyszínt a lendvai Bánffy Központ biztosított. A résztvevő szakemberek Vajdaságból, Magyarországról és Muravidékről érkeztek. A konferenciát Kepe Lili, a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet igazgatónője és dr. Göncz László történész, a szlovéniai magyar nemzeti közösség országgyűlési képviselője köszöntötték, a levezető elnöki tisztet dr. Bence Lajos költő, szerkesztő, irodalomtörténész, a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság elnöke vállalta. A bevezető előadást, a konferencia létrejöttének szükségességét vázolva, dr. Halász Albert, a Lendvai Tudományért Egyesület elnöke tartotta. A rendezvény keretében a Bánffy Központban Szúnyogh Sándor, a muravidéki magyar kultúra mindenese, a költő és újságíró bronzból készült fejszobrának avatására is sor került.

*A szerkesztő*



Kepe Lili



Göncz László

---

Halász Albert

## **Bevezető a konferenciakötethez**

A szlovéniai őshonos magyar közösség néprajzi kutatástörténetét több korszak taglalja, melyek közül az egyik legelhanyagoltabb időszak az első világháború beálltával, ill. utána következett be, amikor a hazai néprajzi kutatói tevékenység az ötvenes évekig szinte teljesen megszűnik, legalábbis nincsenek adataink arról, hogy folyamatos kutató-, gyűjtőmunka folyt volna ezen a területen. Az az írástudó, főleg hivatalnoki, tanári réteg, mely ilyen tevékenységet már a 19. században intenzívebben kifejtett, a háború után szinte kivétel nélkül elhagyta az új, a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, majd a más neveket felöltő állam alá került magyar területet. Utána akár ilyenemű, akár csak hasonló humán képzésre, továbbképzésre sem volt lehetőség. Megszűntek azok a helyi sajtóorgánumok is, a hetilapok, melyek elvéve ugyan, de közöltek néprajzi tartalmú írásokat is.

A fényképezés térhódítása a 19. század végétől dokumentálni kezdte az életet, az épületeket, a viseletet, a társadalmi eseményeket és mindent, ami elé a fotográfusok lenszét állítottak. Ilyen felvételek időrendi sorrendben növekvő számban még ma is főleg a családoknál, de gyűjteményekben, pl. múzeumokban is fellelhetők. Úgy tűnik, az első világháború előtt, közvetlen utána sem volt akadálya annak, hogy így a néprajzi témák, pontosabban néprajzi forrásként szolgáló témák meg legyenek örökítve. A harmincas években, a 2. világháború előtt, alatt és utána is az emberek szívesen pózoltak a kamera előtt, sok minden a fókuszba került. Ma lényegében ezek a leggazdagabb múltat őrző forrásaink.

Akkor is, ha egy kép többet ér ezer szónál, kevesen voltak, akik rendszeres és szakmailag megalapozott kutatói munkát folytattak volna. Pl. Pável Ágoston (1886–1946) volt ilyen, aki a Rába-vidéki szlovéneket kutatta, valamint az Őrség kutatásaiban vett részt. A 2. világháború után aztán lassacskán, bukdácsolva át a vasfüggönyön, a láncoskutya korszakon, az 56-os korszakon, mégiscsak oldódni kezdett a feszültség, így egyre többen jöhettek erre a vidékre gyűjteni. Az egyik ismertebb magyar néprajzkutató, aki megfordult ezen a vidéken, Szent-

---

mihályi Imre (1924–1986) volt Zalaegerszegről, akitől már a 2. világháború alatt is, majd a hatvanas és hetvenes évekből is ismerünk fényképfelvételeket, feljegyzéseket Lendváról és környékéről, sőt Muraszombatról és környékéről is, magyar és szlovén településekről egyaránt. Itteni kutatásait közölte is. Végh József (1912–1997) nevéhez kapcsolódik az 1959-ben megjelent Őrségi és hetési nyelvátlasz, melyben sajnos az akkori Jugoszlávia területéről nem közölhetett adatokat. Ettől eltérően 1965-ben a Magyar Néprajzi Atlaszba helyi segédekkel, mint pl. Vilko Novak és Tomsics Ella (Pivar Tomšič Ella), már gyűjtettek itteni gyűjtőponton is. A magyarországi néprajzi oktatás viszonylag korai kezdeteitől idevalósi magyar szakembert nem képezhetett ki. Ennek ellenére a hazai értelmiségiek, néha külső ösztönző hatásra, lassan történelmi, néprajzi érdeklődést tanúsítanak. Ilyenek Varga Sándor (1925–2007), Pivar Tomšič Ella (1948–2008), Szűnyogh Sándor (1942–1998) és mások.

Végh József munkája éppen említett hiányossága miatt ihlette meg a vajdasági Penavin Olga nyelvészt és néprajzkutatót, hogy a be nem járt területre ő maga jöjjön a hiánypótló munkát elvégezni, melynek eredménye nemcsak a jugoszláviai Muravidék magyar tájnyelvi atlasza lett, a jugoszláviai magyar nyelvátlaszok közül az első, hanem a gazdag néprajzi kincsből is mérítve fontos anyag számos egyéb kiadványban.

Penavin nem egyedül érkezett a Muravidékre, több ízben elkísérték tanár kollégái és egyetemi hallgatói is. Az expedíciók közös jellemzője, hogy az utat Zágráb, Csáktornya érintésével vonaton, a Muravidéken pedig főleg gyalogszerrel tették meg.

A konferencia, melynek előadásait e kötet tartalmazza, célja az volt, hogy Penavin Olga itteni munkásságát, az elvégzett feladatokat útítársai, szakmabeli kollégái mai meglátásai szemszögéből világítsuk meg részleteiben és értékeljük az eddigi eredményeket, melyek nemcsak a muravidéki magyar közösség számára, hanem az egyetemes magyar nyelvészet, néprajz számára is pótolhatatlan anyaggal szolgál, ill. teszi azokat szakmailag is feldolgozva közkinccsé.

Ezeket ma már részben a nyelvcsere, a kultúra változásának árnyékában kell kezelnünk és kiemelni kulturális, egyre növekvő értékeit. Az akkori cél és szándék mellett ma ugyanolyan fontosak, vagy még fontosabbak is a fennmaradt gyűjtési nyersanyagok, melyek azóta e közösségben erősen megkoptak vagy elvesztek, hiszen ezek új módszerekkel, az idő távlatából

---

máshogy is megközelíthetők, újragondolhatók, más aspektusból is vizsgálhatók. Ezekből lehet(ne) akár új kapaszkodókat is eszközölni az akkor vizsgált közösség jövő nemzedékei számára, azaz a mai magyar közösségnek, hogy tagjai talán könnyebben el tudjanak igazodni az itt (is) erősen erodáló „mi tudat” és a bennünket nem csak körülvevő, hanem velünk élő másság kusza összefüggései közepette.

Ezért is fontos lenne a fellelhető hagyatéki anyag rendszerezése, regiszterének elkészítése, sőt digitális hozzáférhetőségének a biztosítása. Ezzel és a konferencia anyagával is morzsányit hozzájárulhatunk Penavin Olga szellemi emlékművének felállításához. Aki oda is (ide is) eljutott, ahol még a madár sem jár.



Láncz Irén és Bence Lajos

---

Láncz Irén

## Penavin Olga gyűjtőútjai a Muravidéken

Penavin Olga (1916–2001), az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Kara Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének tanára 1960 augusztusában járt először gyűjtőúton a Muravidéken. Végh Józsefnek az 1959-ben megjelent Őrségi és hetési nyelvtalaszra adta számára az indítékot, hogy felkeresse azt a térséget, melynek magyar ajkú lakossága a nyelvtalaszban bemutatott nyelvjárást beszéli, kutatásai pedig, mint írta, érdekes megfigyelésekre és összehasonlításokra adtak alkalmat. Penavin Olga 20 településen gyűjtött, az eredmény pedig *A Jugoszláviai Muravidék magyar tájnyelvi atlasza*, mely a Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadásában jelent meg 1966-ban (Penavin 1966). A muravidéki tájnyelvi atlasz a Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadványainak 116. kötete. A megjelenés helye bizonyítja, hogy a muravidéki nyelvjárási atlasz anyaga érdeklődést keltett Magyarországon is. Ez a tájnyelvi atlasz az első a sorban, melyet majd követ még jó néhány.

Az atlasz megjelenése előtt, már a gyűjtés évében tanulmányt közölt a Tanárnő a BTK évkönyvében, a *Godišnjakban* *A szlovéniai nyelvtalasz tanulságai* címmel (Penavin 1960). A tanulmányból megtudjuk, hogy az atlasz készítésekor a nyelvi dinamizmusra volt tekintettel. „A nyelvi alakok mozgását, a nyelvi jelenségek alakulását, a nyelvi erők harcának kimenetelét, az egyes nyelvi jelenségek kölcsönhatását igyekszik tükrözni nyelvtalaszom” – írta a tanulmányban. (Penavin 1960; 37.). Céljaként határozza meg azt is, hogy bemutassa, milyen régi nyelvi jelenségeket őrzött meg a nyelvjárás, és milyen új tendenciák figyelhetők meg benne. Azt tapasztalta, hogy a térség nyelvjárása közeledik a köznyelvhez. A tanulmány rövid összefoglalót tartalmaz a hangtani és alaktani jelenségekről, valamint két szóföldrajzi kérdéstről is találunk adatokat. A tanulmány része 15 térképlap. Ezek összefoglaló térképek a muravidéki nyelvjárás markáns jelenségeiről (ö-zés, az *ě* használata és az *n* palatalizációja, az *á* előtti *a* viselkedése, az *á* utáni *a* megfelelése, a *j* ~ *gy* megfeleltetés, a hangrendi illeszkedés az összetett szavakban és a szókapcsolatokban, a mássalhangzó-

---

torlódás feloldása, a hiátus és megszüntetése, a *kedd* szó régebbi alakjainak megőrzése, a *fa* szó szótöveinek alakváltozatai, a *-val/-vel* határozórag illeszkedése, ill. nem illeszkedése, és a *sír* meg a *vihar* szavak változatai). E térképlapok megvannak az atlaszban is. Az ismertetés még egyszer megjelent, de térképlapok nélkül (Penavin 1982).

Érdeemes megemlítenünk azokat a jeleket, melyeket a Tanárnó alkalmazott, mert jól látható belőlük, hogy finom árnyalatokra is tekintettel volt, azaz megkülönböztette a kihalt és kihaló, most terjedő és egészen új, még nem meggyökeresedett, valamint ritkán hallható szóalakokat.

A nyelvjárási atlasz megjelenése után is közölt belőle nyelvi anyagot, mintegy mutatványként. (Feltételezem, azokra gondolva, akik kezébe nem kerülhetett az atlasz, a folyóirat azonban igen.)

A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményeinek első számában megjelent tanulmányában összefoglalta, milyen körülményekre kell tekintettel lennie a kutatónak/gyűjtőnek, hogy „az atlasz megbízható, tudományos feldolgozásra alkalmas és a pillanatnyi nyelvi helyzetnek hű tükörképe legyen” (Penavin 1969; 22.). Ehhez a tanulmányhoz is tartoznak térképlapok, a muravidéki és a baranyai nyelvátlasz néhány térképlapja itt tanulmányozható, egészen pontosan 9 lapon láthatjuk a Muravidék néhány szavának/szóalakjának változatait (*létra, ing, egres, kukorica címere, gácsér, szű, teheneitek, megyünk és fölvennénk*).

Penavin Olga még kétszer visszatért a Muravidékre, de már nem egyedül, hanem a Magyar Tanszék hallgatóival.

1963. október 4-e és 17-e között 21 első-, másod- és negyedéves hallgatóval járta be ismét a térség falvait (ez volt a tanszékesek első tanulmányi útja). Az útvonal a következő volt: Lendva, Gyertyános, Felső-Lakos, Kapca, Radamos, Dobronak, Szécsiszentlászló, Szerdahely és Domonkosfalva. (A hallgatók kiszámolták, hogy egy hét alatt kb. 120 kilométert gyalogoltak.) Muraszobaton is volt a csoport, és Mariborban meg Csáktornyán is. A tanulmányi kirándulás célja az volt, hogy az egyetemisták megismerjék a muravidéki emberek életmódját, szokásait és nyelvét.

A tanulmányutat a Tanárnó gondosan előkészítette. Az utazás előtt a hallgatók megkapták a feladatok listáját, és választhattak, mivel foglalkoznak majd. Az eredményes gyűjtés egyik



---

előfeltétele az alapos felkészültség. A fiatal gyűjtőknek volt elég idejük tájékozódni a szakirodalomban, kikutathatták, mire kell figyelniük, mire kell rákérdezniük, hogy kell lejegyezniük a hallottakat. És minden bizonnyal utasításokat kaptak arra vonatkozólag is, miként kell beszélgetést kezdeményezniük, hogyan lehet megnyerniük az adatközlők bizalmát. A gyűjtés témáit a tanulmányi út krónikása nem jegyezte le, ám más utak alkalmával ez megtörtént, s mivel nincsenek nagy változások e téren, az egyetemisták az első úton is bizonyára a következőkkel foglalkoztak: a nyelvjárás sajátosságainak leírása, családnevek, személynevek, ragadványnevek és becenevek, növény- és állatnevek, állathívogató és -terelő szavak, földrajzi nevek, népmesék, mondák és balladák, szólások és közmondások, étkezés és főzés, szokások és babonák, lakodalmi szokások, építkezés és házépítés, népviselet, földművelés és a hozzá fűződő babonák, az időjárással kapcsolatos szavak, időjárásjóslás, mesterségek és szókincsük, népi gyermekjátékok, ünnepek és a hozzájuk fűződő szokások, népi gyógyászat, hitélet és szertartások. A témákkal kapcsolatban Penavin Olga a következőket írta: „Lexikográfiai, azaz szókinctani kutatást is végzünk, mikor egyes munkacsoportok nyelvjárási szavakat gyűjtenek, vagy már kihalt vagy kihalófélben levő mesterségek szavai után kérdezősködnek. Hasonlóképpen szociolingvisztikai kutatásba vágó feladat az egyes generációk, nemek, társadalmi osztályok, csoportok nyelvi különbségeinek feljegyzése. Az effajta munka közben a hallgatók rendkívül értékes és sokszor egy életre kiható benyomásokat, ismereteket szereznek az emberről, az élő, dolgozó, alkotó, tevékeny vagy már ereje fogytán ágyba kényszerült emberről, életkörülményeiről” (Penavin 1977–78; 105.).

A hallgatók főleg jegyzeteltek, de magnetofonszalagra is sok mindent rögzítettek. A tanszék féltve őrzi ezeket a felvételeket is (nem régóta már CD-n is). A hallgatók feladata volt az is, hogy írásban is beszámoljanak arról, amit gyűjtöttek, és volt, aki szakdolgozatát a gyűjtött anyag alapján készítette. Az írásbeli beszámolóknak csak egy kis része van meg a Tanárnő hagyatékában (csillagnevek, szelek neve, az időjárás szavai és egy szakdolgozat, melynek témája a földrajzi nevek – Lendva, Kapca, Kót, Lakos és Gyertyános földrajzi neveit dolgozta fel egy hallgató). Sajnos nem mindegyikük munkájának van írásos nyoma.

A második útra 1977. májusában került sor, a csoport 8-án indult, és egy hetet töltött a Muravidéken. Ekkorra már hagyo-

---

mányossá vált, hogy negyedéves hallgatók mennek tanulmányi útra, terepi gyűjtésre. 18 hallgatót vitt erre az útra a Tanárnő, és Jung Károly és jómagam is részt vehettünk a gyűjtésben. Május 10-én az egyik csoport Hosszúfaluban, a másik Csenteden gyűjtött, A következő napokban Gyertyánoson, Dobronakon és Szentlászlón gyűjtöttünk. Rövid ideig Lendván is voltunk, és mi is sétáltunk egyet Csáktornyan. A naplóíró nem jegyezte fel, milyen témakörökben folyt a gyűjtés, de a felvételek megőrizték ennek az útnak az eredményét is.

A terepi oktatást a Tanárnő nagyon fontosnak tartotta, mert oktatási célja, hogy a negyedéves hallgatók „a nyelvjárástanból hallott előadások során megismert tényeket az életben, a gyakorlatban ellenőrizzék” (Penavin 1977–78; 105.). Emellett általánosabb célokat is segít megvalósítani ez a munkaforma, írta a Tanárnő. A tanszéken sokáig nem folyt oktatás néprajzból (1993-tól a mai napig a tanrendben szerepelt az Etnológia). „Mivel a nyelvjáráskutatás és a néprajz szoros kapcsolatban van egymással, ezért ilyen irányú megfigyeléseket is teszünk terepjárásunkkor...” (Penavin 1977–78; 105.).

Mint már a fentiekből kiderült, a hallgatók naplót vezettek az útról. Íme két idézet belőle:

„Egy csoport betért egy régi-régi házba – Dobronakon –, hogy megnézze a füstöskonyhát. A nénike, a ház tulajdonosa szívesen fogadta őket. Csak nem ment a fejébe, hogy még nem láttak füstöskonyhát. Így adott kifejezést csodálkozásának: Nahát, ki hinné, hogy ekkorára megnőttek, és még nem láttak füstöskonyhát!” „Dobronakban hallottunk egy Árgyilus királyfi és Tündér Ilona meseváltozatot, átszöve korszerű emlékekkel, melyet hűségesen meg is örökítettünk.” (Lejegyezte: Laták István)

„A szakmain kívül kulturális élményekben is van részük a hallgatóknak” – írta a nyelvjárás- és néprajzkutató (Penavin 1977–78; 109.). A naplókban erről is vannak adatok. Például 1963-ban a csoport néhány tagját Zágrábban fogadta Sinkó Ervin, ellátogattak a Magyar Képes Újság szerkesztőségébe, az Ady Endre Kultúrkörbe, az Iparművészeti Múzeumba és a Meštrovič-galériába. Nagy élmény volt számukra, hogy a zágrábi Népkönyvtárban láthatták Zrínyi könyvtárát, hogy jártak a Szent Márk téri templomban is, mely előtt Matija Gubecot elégették, és hogy megnézték a Zrínyi-várat Csáktornyan (bár itt csalódás érte őket). Egyszerrel a nevezetességek megtekintése sem maradt ki a programból.

---

A nyelvatlasz készítésének műhelytitkairól írva Penavin Olga azt is fontosnak tartja megemlíteni, hogy a gyűjtőmunkát jól elő kell készíteni, jól meg kell tervezni és szervezni. Például bejelentetlenül nem jelenhet meg a gyűjtő a kutatóhelyen, ha már megérkezett, első útja az iskolába vezet, mert a kollégák segíthetnek az adatközlők megválasztásában. A falu vezetőjéhez és a paphoz is ellátogat, mert ők is nyújthatnak segítséget, valamint az ifjúsági szervezet is segítheti a munkát. „Kísérőként sokszor valamelyik tanító kartárs segít megtörni a jeget az első házaknál. Más a benyomás, ha ismerős kopogtat be a kiszemelt adatközlőhöz, és ismerteti munkánk célját. Az ismerős legyőzi az első pillanatok idegenkedését, esetleges ellenségeskedését” (vö. Penavin 1969; 24–25.). Mindez a gyűjtőmunkára általában vonatkoztatható.

A hallgatók muravidéki tanulmányútja is jól elő volt készítve, mindenhol kedvesen fogadták a csoportokat, meg volt szervezve a szállás és az étkezés. Persze nem mindig volt kísérorjúk hallgatóinknak, de enélkül is jól feltalálták magukat.

Sokkal könnyebb a kutató dolga, ha már egyszer bejárta a terepet. Penavin Olgának volt egy füzete, melyben feltüntette adatközlőinek adatait, és a család tagjairól is voltak bejegyzések benne. Amikor 1977-ben jártuk a falvakat, először azokat kerestük fel, akiknél már járt a Tanárnő. Természetesen nagy szeretettel fogadták, és örömmel látták újra otthonukban. Az első mondatok arra vonatkoztak, hogy visszaemlékeztek a korábbi találkozásra. Az újbóli kapcsolatfelvétel része volt, hogy a Tanárnő kikérdezte ismerős adatközlőit a család tagjairól is meg arról is, hogyan élnek. Aztán következett a „terülj asztalkám”, majd jöhettek a különböző témákkal kapcsolatos kérdések, és kezdődhetett a felvételezés.

A technika nem állt olyan szinten, mint manapság, a hallgatók hatalmas és nehéz orsós magnetofont cipeltek. Jómagam egy nagyobbacska kazettás magnóval dolgoztam, és mert kevesnek bizonyult a kazetta, késő éjszaka, míg hallgatóink valahol jól szórakoztak, átvettem az orsós magnetofon szalagjaira a napi gyűjtés anyagát.

A tanszék tulajdonában levő néprajzi anyagot Penavin Olga nem dolgozta fel, a *Népi kalendárium*ában azonban vannak muravidéki adatok is (Penavin 1988).

A muravidéki nyelvjárásról nem készültek jelenségeírások, de vannak Penavin Olgának olyan tanulmányai, melyekben

---

helyet kaptak muravidéki adatok is. Ezek között van a birtokviszony és a határozói viszony kifejezését bemutató két tanulmány, mely példaanyaga igen gazdag, és felöleli a valamikori Jugoszlávia valamennyi magyarlakta területét.

A birtokviszony kifejezése a Muravidéken sok mindenben eltér a mi vidékünk nyelvjárásaira és a köznyelvre jellemző jelöléstől. Erre a gyűjtőúton valamennyien felfigyelhettünk. Természetesen a tanulmányban a jelenségleírásban szó van az egyezésekről is.

A népnyelv él mind a hat kifejezési móddal, mely a finnugor nyelvekre jellemző (birtokos névmás, birtokos szerkezet, birtokos személyragozás, -é birtokjelzés, birtokos dativus és nomen possessi). „A legtöbb régít azonban a birtokos személyragozásban őrizte meg a népnyelv, ugyanakkor itt fejlesztett ki újat, eltérőt is. Így színesebbé, gazdagabbá, kifejezésre alkalmasabbá tette a morféma-alternánsok rendszerét, növelve a fonetikai variánsok számát is” – olvashatjuk a szerb nyelvű tanulmány magyar nyelven készült rezüméjében (Penavin 1961–63; 221.).

En ezúttal a gazdag muravidéki jelölési rendszernek a köznyelvtől és a bácskai nyelvjárásoktól eltérő szóalakjai közül említék néhányat, és közlöm a nyelvjárás adat lejegyzésének helyét is.

Példák a tanulmányból:

1. Egy birtokos egy birtok: *lu-am'* (a Muravidékre általában jellemző).
2. *lou-d*, *lou-m* (Hídvég), *töredík-tye* (Hosszúfalu), *zseb-gye* (Radamos), *lába~lábo* (Bánota), *bür-i* (e>i) (Szécsiszentlászló).
3. Egy birtokos több birtok: *diszna-imak* (Völgyes, Petesháza, Pince, Hosszúfalu, Dobronak, Göntérháza), *lov-aimak* (Hosszúfalu, Dobronak), *diszna-idak* (Pince, Dobronak, Hosszúfalu), *lov-aikak* (Göntérháza, Dobronak, Hosszúfalu).
4. Több birtokos egy birtok: *lov-ankak* (Völgyes, Gyertyános), *lu-onk* (Radamos).
5. Több birtokos több birtok: *tehen-einkek* (Gyertyános). Arra is találunk példát a tanulmányban, hogy nincs jelölve a birtokos: *Van neki söprű*. (Szécsiszentlászló)

(Vö. Penavin 1962–63; 202–220.)

---

1 A diftongusok pontos jelölésére nem volt lehetőségem.

---

A határozói viszony kifejezését is összefoglalta Penavin Olga. Eltérően a köznyelvtől és például az én falumétól, Csantavértől a Muravidéken a *-val/-vel* rag *v-je* nem hasonul: *készvel* (Göntérháza), a következő szavakban pedig nincs magánhangzó-harmónia: *nappe, avve, lábbe, fáve* (Pince, Völgyes, Dobronak, Gyertyános, Szécsiszentlászló, Hosszúfalu, Kót). Az *-ért* rag *-it,-itt* alakban fordul elő (Hosszúfalu, Gyertyános, Radamos, Bánota, Hídvég, Göntérháza). Például: *Egy kis galambitt adott ötven dinárt.* (Göntérháza) *Sok pénzt atta ezt a lovat.* (Hosszúfalu, Göntérháza, Radamos, Bánota, Hídvég, Gyertyános) Vö. Penavin 1967; 447–469. (A tanulmány szerb nyelvű, de *A határozó kifejezési lehetőségei a jugoszláviai magyar nyelvjárásokban* címmel 1971-ben magyarul is megjelent A szegedi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményeiben (213–224.). Ez a tanulmány a Tallinban megrendezett III. Finnugor Kongresszuson elhangzott előadás bővített változata.

A Muravidéken földrajzi közneveket is összegyűjtött Penavin Olga. „Minden tájegységnek megvan a mikrotoponimiája, mely részszerkezete az egésznek, Az illető tájban, tájegységben az ember tájékozódását elősegítő minden tócsának, dombocskának, bokrosnak, erdőrészetnek, kiemelkedő hupocsnak, tisztásnak, hegynek, halásztanyának, szőlőnek, sornak, utcáskának, útnak nevet adott” (Penavin 1975; 540). Ezeket, a Muravidéken a földrajzi nevek utótagjaként élő vagy tulajdonnévként funkcionáló földrajzi közneveket is lejegyezte a Tanárnő Gyertyánoson, Szécsiszentlászlón, Kapcán, Lakoson, Hódoson és Kóton, de felhasználta Toplák Ibolya szakdolgozatának anyagát is. Ebben a tanulmányban felsorolta adatközlőit is.

95 földrajzi köznevet jegyzett le, melyekkel kapcsolatban adatot közöl a név eredetéről, és feltünteti a teljes földrajzi nevet, melyben a köznévi előfordul, valamint zárójelben közli, mely településről való az adat. Néhány földrajzi köznévi a gyűjteményből:

*ájás* – völgy, nyílás jelentésű szó; Böső ajás (Gyertyános, Lakos),

*bürü* – gyaloghíd; Öregbörü (Kapca),

*fájszás* – az erdő része, ahonnan kivághatók a fák; Fájszás (Gyertyános),

---

*grabisnyek* – szakasztás jelentésű szó a szlovén nyelvben, a folyó szabályozásával keletkezett földterület neve; Grabisnyek (Kót),

*kopinya* – a *szeder* szó szlovén megfelelője; Kopinya mellik (Lakos), a *mellék* patak menti sík rész,

*szálas* – az a hely, ahol kivágható a fa; Szállas (Gyertyános),

*tóka* – tó; Lajpiku tókája (Gyertyános), Zsizsekek tókája (Gyertyános) stb.

A neveket a gyűjtő csoportosította: eszerint a muravidéki földrajzi köznevek között is vannak természetes, a földrajzi objektumot és mesterséges, az ember alkotta objektumot azonosító nevek. A előbbieket egyik csoportja a térfelszíni formákat jelöli: *ájás, domb, gerinc, hegy, humpuk, lép, prój, sziget, terület, völgy*, a második csoportba a víznevek tartoznak: *álló, ér, forrás, lapis, mortica, pocsolya, szakasztás, vodovica, zamocsa* stb. A harmadik csoportba a vegetációval kapcsolatos szavakat sorolta: *fűzes, nyáros, rakatla, sűrű, törzsökös* stb. Az ember alkotta objektumok neveiben található földrajzi köznevek: *átjáró, gát, györítés, híd, irtás, mertás, parag, rét, szilvás, út, utica* stb. A névanyag alapján Penavin Olga megállapította, hogy a földrajzi nevek között sok a szlovén eredetű, melyek egy részének kialakult a magyar variánsa (pl. *Korčovina – Ritkás, Mirišća – Nagyálló, Grabišnjek – Szakasztás*), és vannak olyan nevek, melyek alakja igazodott a magyar nyelv fonetikai sajátosságaihoz (*bürü, gát, iszap, kopinya, körsec, mortica, prój, záton*). A határnevek, erdők és hegyek neve, valamint a dűlők neve nem állandó, írja a szerző, és gyakran nem élnek túl egy generációt. Érdemes napjaink neveivel összehasonlítani a 60-as évek anyagát, hogy láthatóvá váljék a változatlanúság és a változás, sőt e jellemzők motivációja is.

A tanszék az 1996-ban megtartott nyelvészkonferenciát a 80 éves Penavin Olga tiszteletére rendezte meg. Vendégünk volt Benkő Loránd akadémikus, egyetemi tanár is. Befejezésül köszöntőjéből idézek: „Aligha túlzunk, ha azt mondjuk, hogy Penavin Olga fél életét töltötte az úgynevezett »terepen«, hogy gyűjtött anyagából kitetszően nemigen lehet olyan jugoszláviai magyarlakta település, ahol ő meg ne fordult volna, nem egyen hosszabb ideig is tartózkodva. [...] Ha csupán a mennyiségi mutatókat néznénk is, azt kell mondanunk, hogy Penavin Olga a

---

magyar tájnyelvi kutatás legkiemelkedőbb gyűjtő egyéniségei közé tartozik, s biztosak lehetünk benne, hogy ebbéli teljesítményét a magyar nyelvtudomány-történet mindig is jegyezni fogja” (Benkő 1996; 83.).

Örülök, hogy Önök itt a Muravidéken nem felejtették el, hogy Penavin tanárno errefelé is járt. Hiszem azt, hogy gyűjtéseinek anyaga jó alapot nyújt az Önök kutatóinak, nyelvészeinek és néprajzosainak a kutatómunka folytatásához, mert megőrizte egy már letűnt világ sok-sok emlékét, mely lehetővé teszi az összehasonlítást. Immár az Önök feladata feldolgozni és bemutatni, mi maradt meg, mi tűnt el mára a térség népnyelvéből és néprajzi kincseiből.

## Irodalom

Benkő Loránd

1996 [cím nélkül], *Hungarológiai Közlemények*, 1996/4. 82–87.

Penavin Olga

1960 A szlovéniai nyelv atlasz tanulságai. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, knjiga V, 377–414.

Penavin Olga

1962–63 Označavanje posesivnog odnosa u dijalektima mađarskog jezika u Jugoslaviji. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, knjiga VII, 199–221.

Penavin Olga

1966 A jugoszláviai Muravidék magyar tájnyelvi atlasza. Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság

Penavin Olga

1967 Mogućnost izražavanja adverbijalnih oznaka u dijalektima mađarskog jezika u Jugoslaviji. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, knjiga X, 447–496. (Magyar nyelven: Néhány szó a jugoszláviai magyar nyelvjárásokban jelentkező határozóragokról. = Jugoszláviai magyar nyelvjárások. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Újvidék, 1982. 265–271.)

- 
- Penavin Olga  
1968 Nazivi zemljišnih konfiguracija u selima sa mađarskim stanovništvom u Pomurju. Zbornik za filologiju i lingvistiku, knjiga XI, 227–235.
- Penavin Olga  
1969 A jugoszláviai magyar nyelvjárási atlaszok készítésének műhelytitkaiból. A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei, 1. évfolyam, 1. szám, 21–46.
- Penavin Olga  
1975 Néhány gondolat a földrajzi nevekben szereplő köznevekkel kapcsolatban. Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, knjiga XVIII/2, 539–558.
- Penavin Olga  
1977–78 Néhány szó a terepi oktatásról a hallgatók vezette munkanaplók alapján. Tanulmányok, 10–11. füzet, 105–113.
- Penavin Olga  
1982 A muravidéki tájatlasz tanulságai. = = Jugoszlávai magyar nyelvjáráások. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Újvidék, 316–322.
- Penavin Olga  
1988 Népi kalendárium: az esztendő néprajza a jugoszlávai magyarság körében. Újvidék, Forum Könyvkiadó



Silling  
István



---

Silling István

## **A nyelvjárás- és néprajzkutató Penavin Olga professzorról és muravidéki gyűjtéseinek anyagából**

Amikor 2001 elején felvettem Papp Árpád szabadkai néprajzkutatónak, hogy a vajdasági Kiss Lajos Néprajzi Társaságnak illenék köszöntenie az év nyarán 85. életévét betöltő dr. Penavin Olga tanárnőt, a kiváló nyelvészprofesszort és ismert néprajzkutatót, akkor még gondolni sem mertük, hogy a szervezési nehézségek miatt időben egyre távolabbra tolódó konferenciadátum megfoszthat bennünket az ünnepelt személyes jelenlététől. Pedig már azt is kiterveltük, hogy a tiszteletére rendezendő tanácskozást Palicson, a Tanárnő által kedvelt észak-bácskai fürdővároskában fogjuk megtartani, s bármi áron is, de Penavin tanárnőt elhozzuk közénk. Azonban, ahogy a szólás mondja: ember tervez, Isten végez. Penavin Olga tanárnő elé mi, a vajdasági magyar néprajzkutatók kis csoportja immár csak végtisztességet adni jöhettünk össze a palicsi temetőben 2001. nov. 3-án. Tőlünk nem távoli a temető világa, hiszen az 1991 óta évente megrendezett társasági népi vallásosság-konferenciáink egyikén éppen a vajdasági temetők néprajzát vizsgáltuk részletesen, azonban mindig megrendít, ha olyan embert kísérünk oda, aki hozzánk tartozott, aki szívünkhöz közel állt, akit szerettünk, és aki szeretett minket. Penavin Olga tanárnő halála megváltoztatta a mi néprajzi társaságunk tervezett konferenciáját is. A magam részéről például más témájú, a vallási néphagyomány kutatása terén elért újabb eredményeimről kívántam szólni, csak hogy így, a mi Penavin-konferenciánkon a népeletkutató tanárnő egykori tanítványaként, népnyelvkutató magisztrandusaként már a nyelvjárás vizsgálatokban legotthonosabban mozgó jugoszláviai magyar tudós professzorasszonyról illett szólnom. Mert Penavin Olga volt az a debreceni származású tudós tanárunk, aki bár felnőtt korában ismerkedett a déli magyar nyelvterület nyelvjárásai sajátosságaival, mégis e

---

tudományterület legkiválóbb itteni ismerőjévé lett. Közismert munkabírása, elhivatottság-tudata és a nyelvi értékek tisztelete nem engedte meg számára, hogy az egykori Jugoszláviának olyan magyar nyelvi szigetei, régiói legyenek, ahová ő ne tudott volna eljutni.

Otthon, Debrecen után, valószínűleg a Bácskában érezte magát, Palicson és Újvidéken. De mégsem ez a vidék volt nyelvészeti kutatásainak meghatározó bázisa. Hanem talált egy olyan, a Kelet-Szlavónia hajdani lápvilágába zárt magyar külső nyelvszigetet, három, illetve négy falut – Kórógy, Szentlászló, Haraszi és az Eszékbe olvadó Rétfalu –, melynek lakói a 20. század közepén még mindig a 16. századi nyelvet őrizték, beszélték. A Tanárnő szerint ez a szlavóniai magyar nyelvjárás, amelynek jellemzői a különös hangzás, a sajátos dallam, a ritka hangképzési módok, a régi, megőrzött nyelvi realizációk, a morfológiai, szintaktikai sajátosságok, a lexikális eltérések, a tájszók sokasága, a nyelvhasználat szerkezeti különlegességei, a szövegszerkesztés tájjellege, a női nyelv megléte arra, e nyelvjárás beható megismerésére és feltárására készítette a Tanárnót. Igaz ugyan, hogy ennek a nyelvészeti munkálkodásnak az eredményét, a háromkötetes *Szlavóniai (kórógyi) szótárt* megjelenés tekintetében megelőzte *A jugoszláviai Muravidék magyar tájnyelvi atlasza* 1966-ban (Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest), és *A jugoszláviai Baranya magyar tájnyelvi atlasza* 1969-ben (Újvidéki Egyetem, Újvidék), de Penavin tanárnő abban az időben már nagyban dolgozott az élete főművének is nyugodtan nevezhető Szlavóniai (kórógyi) szótáron: gyűjtött, jegyzetelt, rendezett, szerkesztett, hiszen 1970-ben már meg is jelent ennek a nemzetközi hírnévnek örvendő regionális tájszótárnak az első kötete az újvidéki Forum Könyvkiadónál, de a budapesti Akadémiai Nyomda nyomásában. A megannyi mellékjeles nyelvjárás szöveget, mint amennyit a Szlavóniai szótár tartalmaz, abban az időben elképzelhetetlen volt másutt kinyomni. S az előkészítés munkái is éppoly sok időt vettek igénybe, gondoljunk csak arra a jó fülre, amely a nyelvjárásíjtés árnyalati különbségeit is észleli, regisztrálja; isten tudja, hányszor kell visszahallgatni a magnófelvételt, hogy a lejegyzés pontos és ejtэшű legyen. Tehát bátran állíthatom, hogy Penavin Olga fő kutatási területét, amelyre hosszú élete során vissza-  
vissza-

---

szatért, s amelyet oly sok szempontból közelített meg, vizsgált, kutatott, dokumentált, a szlavóniai szigetmagyarság falvaiban, leginkább Kórógyon, valamint Harasztiban, Szentlászlón és Rétfaluban kell megjelölnünk.

Penavin tanárnő még megélte a nyelvjárási szótárok esetében azt a ritka pillanatot is, hogy a magyar dialektológiai szakirodalomban megkerülhetetlenné vált szótára második kiadásban is megjelenjék. Amikor 2001 szeptemberében a születésnapra köszöntőnek szánt, a szabadkai Új Kép folyóiratban megjelent szótárismertetőmet telefonon megköszönte, még mindig tudott segíteni, útbaigazítást adni, hogy például archaikus apokrif népi imádságokat ne keressek az ő Szlavóniára vonatkozó publikációiban, mert az ottani magyarok református vallásúak, akárcsak maga a Tanárnő, s nemigen rendelkeznek ilyen hagyománnyal, hanem ha magamnak van ilyen gyűjtésem, hát csak arra támaszkodjam.

Sajnálatomra azonban, a Néprajzi Látóhatár című folyóiratunknak az erdélyi Nagy Olga 80. születésnapjára 2001-ben készített száma, s benne a Penavin-írás: „a drága Barát” köszöntése című tudtommal már nem juthatott el a Tanárnőhöz. Hiszen amikor az egyik szerkesztő nekem a kárpátaljai palóc faluban, Nagydobronyban a Szórvány és Közösség-konferencián az év őszén átadott néhány tiszteletpéldányt, hogy juttassam el a vajdasági kollégáknak, akkorra már Penavin Olga tanárnő visszaadta lelkét teremtőjének, s kihült teste, a boldog feltámasztás reménye alatt várt temetésére az újvidéki kórházban. Nem posztumusz írásról van tehát szó a Néprajzi Látóhatárban, amelyben a Tanárnő bevallja, hogy Nagy Olgát tartotta mintaképének, csak bizonyára (szokása szerint) késett a folyóirat kézbesítése.

Messzire kanyarodtam – személyes kapcsolatoktól vezéreltetve – választott témámtól: a nyelvjáráskutató Penavin Olga emlékének megidézésétől. Pedig még nem is szóltam arról, hogy éppen nyolcvanéves korában útitársam volt a Tanárnő Szegedtől Rómáig, amikor az 1996. évi IV. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszusra utaztunk, s mennyi fiatalkori élményéről, római egyetemista koráról mesélt (még a római egyetem réges-régi, az 1930-as évek elejéről való lecke-könyvét is magával hozta),

---

valamint az ő debreceni és néhai férje Brazíliában élő rokona-  
iról, muravidéki gyaloglásairól, özvegyi magányában született  
fogadalomtételi terveiről, a palicsi ház sorsáról, meg a számki-  
vetettségbe került szlavóniai barátairól is beszélt. Az olasz fővá-  
rosban is ez utóbbiakról tartotta *A szlavóniai magyarok nyelve*.  
*In memoriam Kórógy* címmel előadását a Nemzetközi Magyar  
Filológiai Társaság A magyar kultúra és a kereszténység témá-  
ra megrendezett IV. kongresszusán.

Természetesen a Szlavóniai (kórógyi) szótár három kötete  
után is foglalkoztatta ez az Árpád-kori magyar nyelvjárásziget,  
s ez az érdeklődés szülte később a *Horvátországi (szlavóniai)*  
*magyar nyelvjárás atlaszt* 1984-ben (A Magyar Nyelv, Irodalom  
és Hungarológiai Kutatások Intézete, Újvidék), meg más köny-  
veit is. De ez utóbbinál jóval korábban jelent meg *A szerémségi*  
*magyar szigetek nyelve* című könyve, 1972-ben (Nyelvtudomá-  
nyi Értekezések 79. sz., Akadémiai Kiadó, Budapest). Majd *A*  
*jugoszláviai székelytelepek nyelvatlasza* (Matijevics Lajos társ-  
szerzővel, Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatá-  
sok Intézete, Újvidék) 1978-ban; a *Székely szójegyzék* (ugyan-  
csak Matijevics Lajos tanár úrral közösen publikálva, Magyar  
Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Újvidék)  
1980-ban; jóval később a *Bácskai magyar nyelvjárás atlasz* (A  
Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete,  
Újvidék) 1988-ban, s végül 1995-ben *A jugoszláviai Bánát ma-  
gyar nyelvjárás atlasza* (Cnesa, Kanizsa). Ezzel Penavin Olga  
nyelvjáráskutató könyvei lefedték az egész egykori Jugoszlá-  
via minden magyarlakta táját, miközben 1986-ban megjelent a  
*Nyelvjárás és köznyelv. A nyelvjárás hatása a köznyelvre* című  
nyelvművelő kézikönyve is (Forum Könyvkiadó, Újvidék).

A mostani konferencia apropójaként szolgáló muravidéki  
nyelvjárásról szóló észrevételeit Penavin tanárnő közzétette az  
újvidéki A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások  
Intézete által kiadott *Értekezések, monográfiák* könyvsorozat 1.  
kötetében, a *Jugoszláviai magyar nyelvjárások* címűben (1982),  
mégpedig *A muravidéki tájatlász tanulságai* címen a 316–322.  
oldalon a következő fejezetekbe szerkesztve: Bevezető, A szlové-  
niai magyarok nyelvének hangtani sajátosságai, Alaktani saját-  
osságok, A feldolgozott terep: szavak, szótövek, ragok.

---

Penavin Olga nyelvjárási vonatkozású és egyéb írásainak részbibliográfiáját Csapó Julianna készítette el a Tanárnő 80. születésnapjára (*Adatok Penavin Olga bibliográfiájához*. In: Hungarológiai Közlemények. Penavin Olga tiszteletére. 1996. 4. sz.). Ezt a munkát, reméljük, a szorgalmas bibliográfus folytatni fogja, s közzé is teszi, hogy mindenki és mindenkor megtalálhassa a félezerre is tehető publikáció között az éppen szükséges írás lelőhelyét, lett légyen szó nyelvjárástanról, nyelvészeti vizsgálódásról, népmesékről, népballadákról, káromkodásokról vagy éppen imádságokról, mert végül ilyen publikációt is felfedeztem a Tanárnő írásai között. Hiszen Penavin Olga tanárnő a hajdani jugoszláviai magyarok minden nyelvi megnyilatkozását vizsgálta eredményekben gazdag tudós pályáján.

Muravidéki vonatkozású az az élményem, amikor a Szegedi Egyetem Néprajz Tanszékén tartottam egy rövid előadássorozatot, s Lendvai Kepe Zoltán barátom is a hallgatóm volt. Akkor őt biztattam az archaikus népi imádságok gyűjtésére szülőföldjén, amit sikeresen meg is próbált, közzé is tett kutatótársával, Bihar Máriával az „Ige-mige madárnak szárnya alatt...” című adatközlésben *archaikus népi imádságok Hetésből* alcímmel a Muratáj folyóiratban 2001-ben (Bihar–Lendvai Kepe 2001) Nos, Penavin tanárnő, bármennyire is mentegetőzött, hogy nem igazán ért, református létére, a katolikusok szent szövegeihez, mégis begyűjtötte, s az alábbiakban közreadott módon dokumentálta az egyik legszebb archaikus népi imádság, a Fehér rózsa, Mária kezdetű ima meglétét és gyakorlatban való alkalmazását, hasznát először éppen Radamoson 1960-ban. Kár, hogy akkor még Erdélyi Zsuzsanna, az első néprajz-kutató, aki tudatosan és rendszeresen gyűjtötte az apokrif imaszövegeket, abban az időben fel sem fedezte ezt a műfajt, s így a Tanárnő sem kérdezte ki az imádság szövegét. De Kepe Zoltánék éppen ezt az imádságot találták meg 2000-ben Radamoson is, Zsitkócón is, Gáborjánházán is. Az ő adatközlőik 1908-ban, 1915-ben, illetve 1944-ben, 1959-ben születtek. Penavin Olga radamosi adatközlője pedig 1880-ban született. Itt tehát az imahagyomány négy generáción keresztüli hagyományozódását figyelhetjük meg. Azonban erről az imádságról Kepéék szerint „Horváth István történész naplójában már 1805-ben felbukkan a Fehér rózsa Mária... imádság

---

feljegyzés” (i. m., 2001. 2. sz. 185.). Tehát az imaszöveg immár kétszáz éves volt az ő gyűjtésük idején.

A radamosi Mária-tisztelet és imádsághagyomány őrzésében bizonyára szerepe volt az 1947. évi Mária-jelenésnek, netán annak létrejöttében is a radamosi Fekete erdőben, amelyről Magyar Zoltán gyűjtött szép legendákat ezen a vidéken (Magyar 2010).

## **Radamosi egykori élőnyelvi szöveg**

*Hát a Piasek Mári szokot csinyányi a tehenéknek vizet. Egy embër mégigiszte a mi disznunkat, asztán negyedik napra mëgdöglött. Nagy szép vót. A kezit végighusztja rajta, aszonygya, á, de gyönyörü szép állat! Asztán negyed napra mëgdöglött. Az a zasszony csinyát neki vizet, de monta, annak nëm veszik hasznát, aszonygya, mer az mëgdöglik. Nagyon sajnátam, ténleg, szép disznu vót, göbe, mëg akartuk hagyni magdisznunak. Asztán negyed napra mëgdöglött, mer mëgigiszte.*

*Akkó mëg a kisborgyunkat. Az mëgin ollan beteg lett. Akkó mëgin ëmentem aszhó a zasszonyhó, montam nëki, csinyájon vizet. Akkó csinyát vizet neki. Asztán mëgin hirtelennyen a borgyú mëkfojt... Szájába beleöntötte. Imátkozott. Hát én nem tudom aszt, nem monta mëg a zimáccságot. Szenyed dobod bele. Kilenc szenyed dobod bele. Igën. Aszt monygya: kilenc Miatyánkot kó imátkoznyi, mëg a Fehér rózsa, Máriját. Ötet is egy embër tanította, aszonygya, valami orvosembër. Montam nëki, hát akkor engem is taníccson mëg. Eszt a kilenc Miatyánkot ogvetlen este imátkozni. Mëg a Fehér rózsa, Máriját! Aszonygya, akkó használ. De aszmonygya, ollan asszonynak, annak a zimáccsága használ, aki tiszta életü. Annak a vize is nagyon használ.*

*Én csinyátattam vizet a malacoknak velë. Aszmonygya, të Böske, të magad igiszted mëg a malacokat. Én? Aszonygya, talám mëg is döglik, aszonygya. Egy malac nagyon sivit. Asztán jön nálam. Jön, csinyányi vizet. Hát igaz, mondom, szerettem, nagyon szép vód az öledbe. Naon örütem neki. Mondom, eszt én mëkhagyom anyagöbinek, me közë van. Asztám mëgdöglött. Anynyira mëgigiszted, aszonygya, hogy mëgdöglött a malac. Mëg is dögölt. De a másikat mëgyógyítok.*

---

Aszt tudom mondani, hogy amit a Krisztus Urunk a körösztfán az ellenségeiér imátkozott, aszt a Miatyánkot el köll imátkozni. Mer a könyvembe benn van, hogy a Krisztus Urunk a körösztfán, mikó elevennyen vót három órájig, osztán az ellenségeié amit imátkozott, hoty ha aszt az imáccságot elimátkozzák, akkor használ az a víz.

Milen szokás van? Hogyan is mongyák, azok a gyerököket is? No hoznak vesszót. Akkor csapfoggyák a füödét. Aszt mongya: Luca, Luca, kity-koty. Hogyan is mongyák? ... Ja, aszt monták, hogy nem szabad varni. Hát én sohasé varok. A Luca asszonnak a szömit tüjvel szurták kü, osztan azér asztat mék kő tartanyi. Mer mind a két szömit az ellenségök kiszurták. Hát Tornisán van... az oltáron fönn van, osztán a két szömit tányéron tartya. Két szömit kivöszik, tányéromba rakja, hogy a tényerin tarcsa.

[Minálunk nem szoknak elménnyi ugye sèhova sè a Luca napján, mer rongygot aggatnak, monyágák, hogy elüzik a szerencsét a hásztu.]

Én sè szokok eménnyi. Luca napjára nem mènèk el. Hát úty tartották a zöregök, hát én sè mögyök è. Férfigyerökök szoknak mènnyi. Réggè korán mènnek, akkó pálnkát kérnek: Ha nem annak pálnkát, kifurom a gèrèndát! – így monygyák a gyerökök.

Maszkurákru? Húshagyó keddèn. Mikó mi van. Zsírba süötöt fánkot, forgácsfánkot, riètest.

[Magáná nem szoktak mèkkörüni a házak körü?]

Még az öreg élt, az, az szokta. Három fièle életét meritett tányérra, akkó elmènt a házuk körü, mökkerüte... Az öreg Nagy Imre. Hát olan régi szokás, így volt nekik, a zöregöknek. Hát, úgy monták, hogy aszonygya, hogy kigyuk, vagy ravasz, csunya állat, hogy akkó nem mëgy a zépülethó, hogy azér csinyáták asztat az izét, aszt a zételt úty körü mèkpöcséterlni.

(Elmondta Nagy Örzse, 80 éves, 1960-ban. Penavin Olga gyűjtését lejegyezte Silling István.)

Penavin Olga egyetlen balladás könyvet adott ki, méghozzá a *Kórógyi népballadák* címűt 1976-ban, valamint a *Bácstopolya balladáí, balladás történetei, balladás dalai* című anyagközlést

---

a Hungarológiai Közlemények című újvidéki folyóirat 1975. évi 23–24. számában. Azonban gyűjtéseiben másutt is előfordulnak ezek a régi énekelt szövegeink. Így van ez a muravidéki gyűjtésével is, ahol Pince faluban Pál Margit 27 éves fiatalasszonytól a jól ismert A szégyenbe esett lány típusú klasszikus, azaz régi stílusú népballadát gyűjtötte be olyan dallammal, amely mifelénk, a Vajdaságban nem ismert. A Kis király Miklósról szóló ballada szinte teljes variánsa került így elő 1960-ban. A Cséplőgéphez esett lány (Farkas Julcsa) új stílusú balladája a magyar nyelvterületen széltében-hosszában ismert. Itt, Pince faluban is teljes változata került elő. Azonban a ballada-éneklet megelőző beszélgetés során csak itt derül ki, hogy ez a szerencsétlen esemény valójában szerelemféltesből elkövetett gyilkosság. A Julcsa vőlegényét szerető másik lány löki a cséplőgép dobjába Julcsát. Erről a meglelt balladáról Penavin Olga meg is emlékezik egyik tanulmányában (Penavin 1980). Bettyárballadákra emlékeztető dalokból nem is egy került felvétele: Savanyú Jóska elfogatásáról, Duhaj bojtárról, a Dolinai csárdáról stb.

Ugyancsak Pince gazdag népköltészeti hagyományáról vall egy az Amikor az Isten a földön járt kezdetű, s a mondák-legendák közé sorolható szöveg paródiája, illetve népdallal való kontaminálása, teljes dallammal:

*Amikor a (z)Isten a földön járt,  
Kerekeserdőben éty koronát talált,  
Bemént a kocsmába,  
Mégivott éllitër bort hamarjába,  
Mondá Pétër:  
Jó, bor, jó egészség,  
Szép asszon feleség,  
Szép asszonnak, jónak, a jójáró lónak,  
Kár megöregödni.*

*Amikor a (z)Isten a földön járt,  
Kerekeserdőben éty koronát talált,  
Bemént a pékházba,*



---

*Mégevött egy darab zömlét hamarjába,  
Mondá Pétör:  
Kerek ez a zömlé,  
Nem fiér a zsebömbé,  
Kétfelé köl vágni, úty köl mögpróbálni,  
Úty köl mögpróbálni.*

*Amikor a (z)Isten a földön járt,  
Kerekeserdőben éty koronát talált,  
Bemönt az ángyához,  
Mögövött egy darab riétest hamarjába,  
Mondá Pétör:  
Ángyom süött riétest,  
Nem adot belüle,  
Föltette ja fára, elvitte ja kánya,  
Ángyom bosszujára.*

(Énekelte Katona Júlia, Pince falui lakos, a közlés dátuma ismeretlen.)

Az itt említett Kerekeserdőről valószínűleg a helybeliek tudnak valamit, ha ez valóságos hely itt, Pince falu környékén.

A Penavin Olga által leginkább kutatott folklórműfaj a népmese volt. Az ő Néprajzi tanulmányok című 1983-as monográfiájában megjegyzi, hogy elkészítette ugyan a *Népmesék nyomában a Muravidéken* című összeállítást „A szlovéniai magyar nyelvű Naptár szerkesztőjének felkérésére készült 1980-ban, de kéziratban maradt.” (i. m. 319.). A Jugoszláviai magyar diakrón népmese-gyűjtemény második kötetében, amelyben az 1989-ben és 1990-ben gyűjtött meséket közölte, ugyan szerepel két lendvai rövid mese: Jézus Krisztus és Szent Péter, Pivar Ella gyűjtése, valamint Jakab és a zab, Penavin Olga gyűjtése, de több már nem. Az említett népmese-gyűjtemény közlése talán még megoldható a hagyaték kezelőinek jóvoltából s a muravidékiek jóindulatából. Mindannyian gazdagodnánk általa.

---

## Irodalom

Bihar Mária – Lendvai Kepe Zoltán

2001 „*Ige-mige madárnak szárnya alatt...*” Archaikus népi imádságok Hetésből. Muratáj, 2001. [2002] 2. sz. 184–195.

Magyar Zoltán

2010 *Muravidéki népmondák*. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva

Penavin Olga

1983 *Néhány gondolat a népi kultúrkincs gyűjtéséről a Muravidéken*. Néprajzi tanulmányok. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Újvidék, 43–45.

Penavin Olga

1995 Jugoszláviai magyar diakrón népmesegyűjtemény II. Forum Könyvkiadó, Újvidék



Fenyvesi Ottó

---

Fenyvesi Ottó

## **Amnesia Temporis**

(Gondolatok egy tanulmányút kapcsán)

*Penavin Olga (1916-2001) tanárnő emlékére*

### **Felejtés és emlékezet**

Az emberi lét a nyomtalan eltűnés és a megőrzés között lebeg.

A régi görögök szerint a felejtés (léthé) emberi alaphelyzet. Elfelejtjük a kevésbé fontos dolgokat, ugyanakkor a lényegesek megmaradnak az emlékezetünkben. Az emberi lét egyik központi kérdése: „Mit nem szabad elfelejtenünk?”

Jan Assmann szerint az emlékezésnek négy területe van: a *mimetikus* (a mindennapi cselekvések, szokások, erkölcs), a *tárgyak emlékezete* (evőeszközök, ruházat, szobánk berendezései stb.), a *kommunikatív emlékezet* (emberek közötti interakciók) és a *kulturális emlékezet* (nem csupán célra, hanem értelemre utal: szimbólumokra, ikonokra, tradícióra, nyelvre stb.).

Az emberi lét a nyomtalan eltűnés és a megőrzés között lebeg.

A létezés lényegi tapasztalata a nemzedékek során továbbadódik, áthagyományozódik. A megszerzett tudást, tapasztalatot nemzedékről nemzedékre át kell adni, ezért az ember egyik legfőbb feladata fenntartani az emlékezés folyamatosságát. Azaz, hogy beszélünk a régi dolgokról, az eltűnőt marasztaljuk.

Platón ideatanának központi eleme az anamnézisz, a visszaemlékezés folyamata. Minden tudás visszaemlékezés, ezért a gondolkodás képes arra, hogy a Léthén túlról visszahozza elmerült ideáinkat, és ezáltal megismerjük az igazságot.

Az emlékezés a létezés biztosítéka, az önmegalkotás eszköze, belőle alakul ki az identitás. A társadalom különféle identitások tárháza.

Manapság az emlékezés fogalma köré a kultúratudományok új paradigmája épül, amely a különböző kulturális jelenségeket és területeket – pszichológiát, nyelvtudományt, szociológiát, művészetet, irodalmat, néprajzot (antropológiát), politikát, vallást, jogot stb. – új összefüggésben látatja.

A dolgok folyamatban vannak. Sem az anyag, sem a tér, sem az idő 30 év múlva már nem ugyanaz... Az emberi emlékezet

---

sok-sok fragmentumból tevődik össze. Sok-sok narratíva jön létre: kialakul egy kép, hogy milyenek voltunk. Mivel azonban alapvetően különbözőek vagyunk, ezért többféle múlt-interpretáció is létrejehet: van, aki így látja a múltbéli dolgokat, van, aki másképp. Ennek ellenére a közösségen belül kialakul egyfajta kollektív identitás (együttes élmény részesei voltunk/vagyunk). Egy nemzet történelmében nagy szerepet játszik a csoportidentitás fenntartása és átörökítése, ezért szükséges az archiválás és az újraértelmezés igénye. Létre kell hozni a múltról szóló tudást: mindent újra el kell mondani, újra kell írni. „Aki nem mondja el az életét, az nem létezik” (szükség van mondákra, eposzokra, regényekre, versekre). Az emlékezet átdolgozása új feladatok elé állítja a tudományt: bizonyára sokan emlékezünk az egykori irodalomtörténeti kézikönyvünkre, a „spenótra”, ami mára eléggé megzápult. Ma, a 21. század elején egészen más szempontok alapján alakulnak az irodalomtörténet dolgai.

Az emlékezet általában a múltról szól ugyan, de a jövőre irányul, és egy közösség magatartását szolgálja.

## **Tanulmányút a Muravidéken**

Az emberi lét a nyomtalan eltűnés és a megőrzés között lebeg.

Sok mindenről megfeledkeztem. A részleteket teljes egészében elfelejtettem. Pedig még beszámolót, naplót is kellett írnom. Egyáltalán nem emlékeztem, hogy konkrétan mit jegyezhettem fel a tanárnőtől kapott A4-es füzetbe.

Állítólag az írás egy részlete megjelent a Magyar Tanszék jubileumi kiadványában is (50 év, hogy rohan az idő!), amit eddig nem olvastam.

Amit biztosan tudok: egyetemi tanulmányaink vége felé, a hetvenes évek második felében jártunk a Muravidéken Penavin Olga tanárnővel.

Évfolyamtársaim közül biztosan ott volt: Barta Ildikó és Viktória, Kiss Iván Anna, Pribilla Valéria, Benák Erzsébet, Geró Ibolya, Jónás Magdolna, Gulyás Etelka, Palkó Márta, Antal Zsuzsa, valamint Hajnal Jenő, Szathmári István, Ozorák Imre, Dani Zoltán, Nyári Antal, Keszég Károly.

Tavaszi volt. Vonattal utaztunk. Újvidék–Zágráb, majd átszálltunk. Csáktornyán megnéztük a Zrínyiek várát, ami úgy nézett ki, mintha nyilvános vécének használták volna a helyiek. Aztán fel a sínbuszra, és irány Lendva.

---

Estefelé megérkeztünk, sötét éjszaka és filmszakadás.

Nem nagyon emlékszem a konkrét részletekre. Szathmári István egykori barátomhoz fordultam segítségért. A dátumra ő sem emlékezett. Egy-két részlet azonban bevillant neki: szép volt a táj, s mi, fiúk azt kaptuk feladatul, hogy a borospincék körül kérdezősködjünk. Az nekem is beugrott, hogy az egyik települést Pincének hívták. Idősebb földművesekkel, paraszt bácsikkal beszélgettünk Lendva környékén, majd Dobronakba mentünk. Egy családnál laktunk, ahol a nagyszülők nevelték az unokákat, mert az apa és az anya Ausztriában vendégmunkásként dolgoztak. A gyerekek már alig tudtak magyarul. A nagyszülők viszont jellegzetes muravidéki magyar tájszólással beszéltek.

Muravidéki tartózkodásunk alatt ismertük meg Szúnyogh Sándort, a kiváló lendvai költőt, újságíró, aki sokat segített a szervezésben. Talán még cikket is írt rólunk a helyi újságban?

Emlékszem, a dobronaki vendéglőben volt egy kis buli, amely során igen magasra hágott a hangulat, ami annak volt köszönhető, hogy a kocsmapult mellett volt egy jukebox, tele mindenféle kislemezekkel: Elvis Presley, Beatles. Akkor épp az ABBA együttes Waterloo című dala volt a sláger (ez a szerzemény nyerte az 1974-es Eurovíziós dalfesztivált). A kislemez B-oldalán pedig egy, az ABBA-tól szokatlan, rock-szám volt: Watch Out címmel. Megnézhető: <http://www.youtube.com/watch?v=CwGfdWWuBYo>

Éjszakába nyúló vidám táncmulatságot, diszkót csaptunk. Körülbelül ennyi. A többi sötétség.

## **Rekonstrukció**

Az emberi lét a nyomtalan eltűnés és a megőrzés között lebeg.

Utólag Lendván, 2012. november 16-án, a Bánffy Napok keretében, a Penavin tanárnő tiszteletére szervezett konferencián sok mindenre fény derült.

Először is az időpont tisztázódott: 1977. május 8-a és 14-e között voltunk a Muravidéken. Penavin tanárnőn kívül ott volt még a Magyar Tanszék két munkatársa, Jung Károly és Láncz Irén is. Mi, végzős egyetemisták tizenhét voltunk.

Azt is megtudtam, hogy a tanárnő a hatvanas években járt először a Muravidéken, szintén egyetemistákkal. Ugyanis Magyarországon, a határ másik oldalán, Végh József jóvoltából,

---

készült egy „Őrségi és hetési nyelvatlasz”, és ez ihlette Penavin Olgát arra, hogy megvizsgálja a szlovéniai magyarság nyelvét, akik szintén az őrségi és hetési nyelvjárást beszélték, de az országhatár másik felére kerültek. A jugoszláviai „Muravidék magyar tájnyelvi atlaszá”-ban (Újvidék, 1988) sok archaizmus került felszínre. Ez volt az első atlasza, majd a bácskai, a bánáti és a jugoszláviai székely (Székelykeve, Hertelendyfalva és Sándoregyháza) követte.

A szakmabeliek szerint Penavin Olga legjelentősebb műve a háromkötetes „Szlavóniai (kórógyi) szótár” (Újvidék, 1968–1978). A magyar nyelvtudomány történetében csak nagyon kevesen vállalkoztak egy-egy régió vagy település teljes szókészletének fölmérésére.

Balogh Lajos a következőképpen méltatta Penavin Olga munkásságát: „egész életében nem tudta, de talán nem is akarta szétválasztani a nyelvészeti és a néprajzi gyűjtőmunkát. Nyelvészként is néprajzos volt, és néprajzusként is nyelvész. Kutatóterületének falvait járva nemcsak a tájszólást figyelte, az emberek beszédét, hanem a környezetüket is, azt a paraszti világot, amelyben az adatközlői élnek. A szavak mögött kereste a tárgyi valóságot, kimondatlanul is a Wörter und Sachen elvét tartotta szem előtt. Ez tükröződik többek között a Szlavóniai szótár szócikkeiben, gazdag néprajzi magyarázatában.”

1977-es muravidéki tanulmányutunk során elsősorban nyelvi anyagot gyűjtöttünk, de azt is kérte, hogy a hagyományokra, a szokásokra, a vallásra, az öltözködésre, a népviseletre, a gasztronómiára, a lakberendezésekre, a tárgyhasználatra, az udvarok, a házak tereire is figyeljünk, egyszóval mindent jegyezzünk fel. Sőt még a kétnyelvűség hatásait is megemlítette.

Hogy végül is milyen sikerrel végeztük feladatunkat Lendván és környékén, nem tudom. Remélem, nem volt hiábavaló az utazás, és néhány újabb adalékkal, kiegészítéssel szolgálhatunk az 1966-os a szlovéniai Muravidék magyar tájnyelvi atlaszához.

### **Penavin Olga (1916–2001)**

Debrecenben született. A helyi református leánynevelő intézetbe, majd gimnáziumba járt. A Debreceni Egyetemen a latin és a magyar nyelv szakot választotta. Csúry Bálint tanítványa volt, állítólag az ő nyelvtörténeti, nyelvjárástani szemináriuma-

---

inak szellemisége határozta meg tudósi életpályáját. Szabadkára 1941-ben került, gimnáziumi tanárként dolgozott, majd 1947-ben került az újvidéki Tanárképző Főiskolára, tíz évvel később pedig az Újvidéki Egyetemre, ahol haláláig dolgozott. Évfolyamokat avatott be a nyelvtudomány és a néprajz rejtelmibe, valamint a modern lingvisztikába.

Az emberi lét a nyomtalan eltűnés és a megőrzés között lebeg.

Az emberi társadalmak a nyelv által megkonstruálják a társadalmi tapasztalat világát. Egy nyelv több, mint az eszmék közvetítésére szolgáló eszköz, de nem is csupán olyan eszköz, mellyel befolyásolhatjuk mások érzéseit, és melyet az önkifejezés céljából használhatunk. Minden nyelv a tapasztalat kategorizálásának is eszköze, ahogy Wittgenstein mondta: „a nyelv életforma”.

A nyelv az egyik legmerevebb, de ugyanakkor az egyik leg-hajlékonyabb intézmény. A beszélő individuum mögött ott van a nyelvközösség szilárd hagyományokkal és életmóddal. A beszélő megállapodások és szabályok formájában megnyilvánuló gyakorlat örököse, amiktől ugyan eltérhet, de nem teheti meg, hogy ne vegyen róla tudomást: a beszéd szabályok által irányított tevékenység. Egy nyelv használata olyan társadalmi gyakorlat, amelynek előírásait be kell tartanunk, s melynek hátterében egy hagyomány lakozik. „Hogy egy nyelvet beszélni tudunk, azt jelenti, hogy képesek vagyunk helyesen beszélni azt, és ezáltal belépni mások – élők és holtak – társaságába, akik ezt a nyelvet alakították, s akik folyamatos módosítások közepette mindmáig meg is őrizték.” – írja Max Black „A nyelv labirintusa” című művében.

Napjaink társadalmi lényegüknél fogva állandó, gyors és folyamatos változáson mennek keresztül, ebből kifolyólag a nyelv is változni kényszerül. A régi archaikus nyelv és a nyelvjárások mára visszaszorultak, eltűnőben vannak. A mai, 21. századi nyelv jelentősen eltér az idősebbektől, az új szituáció és beszédhelyzet nagymértékben meghatározza az aktuális nyelvhasználatot.

A hagyomány általában eszköz arra, hogy az idővel és a térrel bánjunk, és bármely tevékenységet vagy tapasztalatot a múlt, a jelen és a jövő folyamatába helyezünk el. Mai életünket nagyban meghatározza a folyamatos változás tapasztalata, az élet egy igen reflexív formája, melyben a társadalmi gyakorlatokat kénytelenek vagyunk állandóan felülvizsgálni és megújí-

---

tani. A beáramló információ fényében reagálunk a változások természetére. A modern szubjektum identitása elidegenedik és egyszersmind diszlokálódik, a másokkal fenntartott viszony közben formálódik. Két évtizeddel ezelőtt Jugoszlávia megszűnt, helyén új országok alakultak. A délvidéki magyarság immár három új országban kénytelen élni: Szerbiában, Horvátországban és Szlovéniában. Ezáltal a múltnak a tapasztalatok fényében egynél több olyan története van, amely történelemként igazolható módon előadható, de a délvidéki magyar nyelvi és néprajzi hagyomány bizonyos értelemben egy töről fakad: ott rejtőzik Penavin Olga tudományos munkáiban, szlavóniai, bácskai, bánáti és muravidéki könyveiben.

*Köszönet Szathmári Istvánnak, dr. Lánicz Irénnek és Halász Albertnek. 2013. szeptember 30.*

## **Irodalom**

Assmann, Jan

1999        A kulturális emlékezet. Atlantisz, Budapest.

Black, Max

1998        A nyelv labirintusa. Holnap Kiadó, Budapest.

Gyáni Gábor

2000        Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése. Napvilág Kiadó, Budapest.

Halbwachs, Maurice

2000        A kollektív emlékezet. III. fejezet. A kollektív emlékezet és az idő. In: Felkai Gábor – Németh Dénes – Somlai Péter (szerk.): Szociológiai irányzatok a XX. század elejéig. Új Mandátum, Budapest.

Ricoeur, Paul

1999        Emlékezet – felejtés – történelem. In: Kovács T. (szerk.): Narratívák 3. A kultúra narratívái. Kijárat, Budapest.



---

Papp Árpád

## A Muravidék helye Penavin Olga néprajzi opuszában

Penavin Olga viszonylag korai válogatott folklorisztikai irodalmának felületes áttekintéséből is világossá válik (Penavin O. 1983e. 321-323.), hogy annak egy adott tájegységhez társítható része (az összes tétel 60%-a) Kórógyhoz<sup>1</sup>, tágabban a szlavóniai magyarsághoz (a tételek harmada), illetve a sokszínű vajdasági magyar nyelvjárások peremén elhelyezkedő csoportok és régiók kutatásához köthető, ahol Baranya és az aldunai székelytelepek foglaltak el még dobogós helyet a szlavóniai kutatások mellett. Annak ellenére, hogy ebbe a „peremhelyzetbe” földrajzi értelemben a Muravidék is beleilleszthető lenne, az e tájra vonatkozó néprajzi publikációk száma igen szerénynek mondható<sup>2</sup>. A Muravidéken rögzített anyag felhasználására önálló műként nem, legfeljebb Penavin Olga a jugoszláviai magyarság szellemi kincsének bemutatása során összeállított gyűjteményeiben került sor (a mesekincs kapcsán Penavin O. 1971. és 1974, Penavin O. 1993-1995, a gazdaregulák kapcsán Penavin O. 1981 vagy éppen a naptári év szokásait rögzítve Penavin O. 1988).

Az ily módon fellelhető integratív szándék mögött számos okot sejt-hetünk, ugyanakkor megnyugtató választ – jelen pillanatban – nem erre a felvetésre keresünk. A másik csomópontot a tájnyelvi atlaszok<sup>3</sup> képezik:

---

1 Balassa Iván a Szlavóniai (kórógyi) szótárt tekinti Penavin Olga munkássága „egyik legragyogóbb darabjának” (Újvidék 1965-1978b), mint írja: „...hiszen nemcsak nagyszerű nyelvi forrás, hanem segítségével meg lehetne írni az azóta romokban heverő Kórógy néprajzát.” (Balassa I. 1998.18.)

A már említett Szlavóniai (kórógyi) szótár mellett a válogatott folklorisztikai bibliográfia további huszonöt tétele tanúskodik Penavin Olga szlavóniai munkásságáról, többek között:

- A ruházatkodás és a hozzátartozó műveletek szókincse a szlavóniai Kórógyon (Újvidék 1969)
- Szlavóniai hétköznapiak (Újvidék, 1973.)
- Kórógy (szlavóniai népballadák, balladás történetek) (Újvidék 1976.)
- Nagycsaládszervezet Szlavóniában (Kórógyon) (Újvidék, 1981a)

2 Mindössze három tétel (lásd Penavin O. 1980, Penavin O. 1983a, Penavin O. 1983b)

3 Penavin Olga méltatója (Balassa Iván) korban igen távolra kalauzol el bennünket: Balassa Iván írja, hogy „1936-37-ben ismertem meg és abban az időben a latint tartotta fő tanulmányainak és határozottan emlékezem, hogy a latin-görög szeminárium ajtaja előtt táborozott kedves barátnőjével (Ökrös

---

a földrajzi és módszertani szempontból pontosan behatárolt értelmezési tartomány az, ami szembetűnik, de azok bemutatásától – számos közös pont ellenére – ugyancsak eltekintének.

Dolgozatom ily módon Penavin Olga muravidéki néprajzi opuszára, a publikált és kéziratban vagy más módon fennmaradt gyűjtésekre, majd ezek utóéletére összpontosít.

A kitekintés ilyen mértékű tágítását azért tartom fontosnak és szükségesnek, mert a nyomtatott formában megjelent kutatások áttekintésére tett kísérlet során – hála az újvidéki Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék tanára, Dr. Lánosz Irén segítőkészségének – a hozzám eljuttatott, a Muravidéken végzett terepmunkák feljegyzéseinek röpke áttekintése is jótékony gyanút ébresztett bennem, és a néprajzosok és más terepen mozgók körében bevett módszertan kevésbé egyértelmű részleteinek rekonstruálására készítetett.

### **Penavin Olga és gyűjtései a Muravidéken**

Szerteágazó tevékenységéről és a „féléletnyi terepmunka” körülményeiről így vall Penavin Olga: »...pályafutásom kezdete óta (1941) gyűjtöm vidékeinken a szólásokat, közmondásokat, azaz egy jugoszláviai magyar közmondásgyűjtemény lebegett a szemem előtt. Évtizedeken keresztül gyűjtöttem és gyűjtöttem rendületlenül...Jártam egyedül, jártam 1-2 diákkal, jártam csoportosan. Ebben a nagyon ősi időben „apostolok lova” szolgált közlekedési eszközként. Egy-egy falu, egy nagyobb terület bejárásakor soha sem voltak fényes körülményeink. A falu jóindulatú emberei segítettek esetleg parasztkocsijukkal. „Az apostolok lovai” azonban mindig készen álltak. Muravidék 23 faluját pl. felülről Hódostól kezdve lassan lecsurogva Hármasmalomig a posta úton gyalog jártam be, mókusok, vaddisznók, nyulak rejtekét zörrentve meg. Útközben gyönyörködtem a természet szépségeiben, az állat- és növényvilágban, a régi népi

---

Irén) ott tanultak, beszélgettek. Bár Csűry Bálint (1886-1941) minden óráján részt vett, sőt a nyelvjárási gyakorlatokat is szorgalmasan látogatta, mégsem tartozott a „népnyelv-kutatók” szoros magjához.” Balassa néhány sorral lejjebb jegyzi meg, hogy „a nyelvjárás- és néprajzkutatás Csűry által hangoztatott összefüggése napjainkban senkinél olyan szorosan és szervezsen nem kapcsolódik, mint nála.” (Balassa 1998.18) A Penavin által jegyzett nyelvatlaszok sorában az első a jugoszláviai Muravidék tájnyelvi atlasza (Bp. 1966.), hogy ezt gyors egymásutánban a jugoszláviai Baranya magyar tájnyelvi atlasza (Újvidék 1969.), a jugoszláviai székely telepek nyelvatlasza (Újvidék 1978.), a horvátországi (szlavóniai) magyar nyelvjárási atlasz (Újvidék 1984.), a bácskai nyelvjárási atlasz (Újvidék 1989.), majd a jugoszláviai Bánát magyar nyelvjárási atlasza (Újvidék 1995.) kövesse.

---

építészetben. Az adatszolgáltatók jóvoltából a mindennapi élet apróságai-  
ra is felfigyeltünk. Gyűltek az adatok a jegyzőfüzetben, a magnetofonsza-  
lagokon.« (Penavin O. 2000.133) Ha az emlékező nem is jegyzi le pontos-  
san a gyűjtés(ek) dátumát, a már említett gyűjtési napló tanúsága szerint  
arra két alkalommal, 1960 augusztusában és 1977 májusában került sor.<sup>4</sup>  
A feldolgozásra, majd újrakiadásra alkalmas két gyűjtés több tekintetben  
is számot tarthat a szakma (a néprajzosok és a nyelvészek), de a széle-  
sebb olvasóközönség érdeklődésére is. A szakma számára a szinkron- és  
végsősorban az archív anyag vizsgálata okán legalább annyira, mint az  
időközben a téma kapcsán felhalmozódott félreértések és félreírások mi-  
att vagy azért, hogy a később maga Penavin Olga által publikálásra érde-  
mesnek tartott mesék, mondák, hiedelmek mellett a ki nem adott gyűjtés  
szépsége és jelentősége is nyilvánvalóvá váljon.

Az 1960 augusztusában végzett terepmunkát és gyűjtést Penavin Olga  
egyedül vagy pedig gyűjtőtárrsal (Jámbor Lászlóval vagy Sátai Pállal)  
végezte, míg az 1977 májusában folyó gyűjtésben Lánicz Irén és Jung  
Károly is részt vett, mellettük pedig egy szalagnyi gyűjtés erejéig Szilágyi  
Anna és Pálfi Margita neve is szerepel a terepen végzett feljegyzések,  
hanganyag-rögzítések között. Az 1977-es gyűjtés másik jellegzetessége,  
hogy egyre nagyobb teret kapott benne a néphit-(hiedelem)-kutatás is  
Jung Károly jóvoltából: ebben nem csak a személyes készítés, de a het-  
venes években vidékünket jellemző néphit-kutatás anyaországi és vajda-  
sági gyűjtésének párhuzamait is felfedezhetjük. Az 1960-as gyűjtés célja  
”népnyelvi és folklorisztikai gyűjtés” volt (Penavin Olga 1983. 43.), hogy  
aztán újból „... évek múltán, mikor ballada- és mesegyűjtés céljából ...”  
visszatérjen a Tanárnő. Csak találgathatjuk, hogy az 1977-es gyűjtésre  
utalt-e mondatrészével a szerző, vagy valamelyik, általunk nem ismert  
gyűjtésre. Mindenesetre zavarba ejtő az az adat, amit Dora Emil verses  
beszámolója katonáskodásáról című tanulmányában közöl: „Az előttünk  
álló szöveg, Dora Emilnek a saját katonáskodásáról szóló versezete kuri-  
ózum. A muravidéki Szentlászló nevű helységben fedeztem fel 1976-ban,  
amikor a Tanszék hallgatóival népnyelvi gyűjtőúton jártunk a Muravidé-  
ken.” (Penavin O. 1983d. 268.)

A két gyűjtés során – legjobb tudomásom és a hozzám eljuttatott  
hangzóanyag szerint – összesen 38 óra 45 pernyi hangzóanyag feljegy-

---

4 Halász Albert Penavin Olga a hatvanas években folyó kutatásait emeli ki,  
illetve az MNA kutatópontjaként szereplő Kót településen folyót (Halász A.  
2003. 132.) Magyar Zoltán ugyancsak erre a gyűjtésre hivatkozik: „A mu-  
ravidéki folklorisztikai kutatások évtizedekre elveszett fonalát az 1960-as  
évektől az újvidéki egyetem Penavin Olga által vezetett kutatócsoportja,  
majd Kerecsényi Edit mint a nagykanizsai múzeum néprajzos munkatársra  
vette fel (Magyar Z. 2010.21.)

---

zésére került sor, amihez társtalanul kapcsoljuk ehelyütt a Dora Emilre és az 1976-os gyűjtésre vonatkozó feljegyzést.

Az 1960-as gyűjtés során 22 településen készült magnetofonos gyűjtés összesen 127 adatközlővel, 1977-ben nyolc településen harminc adatközlőt szolgáltattak meg a gyűjtők. (lásd 1. sz függelék: A terepmunka helyszíne és az adatközlők névsora). Az összesen húsz tekericsny gyűjtés háromnegyede 1960-ban, egynegyede pedig 1977-ben került rögzítésre.

### **Penavin Olga muravidéki meséinek sorsa**

Tekintettel arra a tényre, hogy a muravidéki gyűjtés során rögzített meséinek egy része többször is napvilágot látott, a továbbiakban a mesék (és mondák) sorsát követjük nyomon.

Penavin Olga – a gyűjtések után húsz évvel – a következőképpen emlékezik vissza adatközlőire: „Muravidéki mesemondóink közül említésre méltó Zsizsek Mária, Bogár Erzsébet Csontiból, Zsizsek Kálmán, Szokolai Anna Pincéből, Tót Lajos, Dora Lina, Dora Zsófi Szécsiszentlászlóból, Kócár Lajos, Eöry Árpád Domonkosfáról s Könye Elek Hosszúfaluból.” (Penavin O. 1983c. 238.)

Az 1960 nyarán és 1977 tavaszán készült feljegyzések arról tanúskodnak, hogy néhány mese (monda) már a terepmunka idején is felkeltette a gyűjtő figyelmét, majd fontosnak találta azt is megjegyezni, hogy ezeket – vélhetően egy későbbi időpontban kiegészítve a terepi jegyzeteket – le is jegyezte (leírta). A jegyzetek alapján 36 mesére vagy mondára utaló nyomra lelhetünk, amiből az Új Magyar Népköltési Gyűjtemény XVI. kötetének megjelenése idején (1971) huszonnyolcat már felhasználhatott (volna), de csupán tizenhét került közlésre, míg tizenegy kimaradt a közlésből (ezeket vastag betűvel szedtem). A műfaji meghatározásra tett és egyéb megjegyzések az eredeti jegyzetek alapján kerültek feltüntetésre.

#### 1960-as gyűjtés

Hodos                      Könye Elek, 77 éves, földműves: Rátót, Szalafű, Anekdotá (lejegyeztem)

**Ábrahám Ernő: A kapornaki vár története.**

**Beszélgetés**

Eöri Árpád, 55 éves, Történet Hódosról

Eöri Dezső Szalafőről: Anekdotá (lejegyeztem)

**Petesháza**

**Györkösi Rozi: A gabroncás diák. Mese**

**Kósa József, 77, földműves: Történetek (folytatás)**

---

	<b>a 6. sorszámú szalagon), hogy a 6. számú szalagon már Kósa János folytassa a történetet Kálec Mihályné, 84, háztartásbeli: Az ördög, Jézus és az elmulasztott mise. Mese</b>
Pince	Zsizsek Kálmán: A suszter mester. Mese Zsizsek Mária, 73, htb.: A gabroncás diák. Mese Szokolai Anna, 66, htb.: A Bolondos Istók mese Zsizsek Kálmán, 42: Holttámogató bot – Az öregasszony és az ety fija. Mese (lejegyeztem) Szokolai Anna: A gyertyások, boszorkányok. Mese (lejegyeztem)
<b>Dolina</b>	<b>Tóth Lajos, 72, földműves: Savanyú Jóska elfogatása. Beszélgetés (lejegyeztem)</b> Tóth Lajos: A legszerencésebb óra. Mese
Csentevölgy	Bogár Erzsébet: A vénasszony és Mária. Mese (lejegyeztem) <b>Bogár Erzsébet: A vándorkatona és a vénasszony. Mese (lejegyeztem)</b> <b>Radikovity Károly: Tréfás történet. Történet</b>
Hosszúfalu	Gál Mária: Történet a szépasszonyról. Történet (lejegyeztem)
<b>Dobronak</b>	<b>Kárász Károly, 49, fm.: Az Árgyéus királyfi. Mese</b> Kárász Károly: A pap. Mese
Domonkosfa	Kóczár Lajos, 58: Mirkó királyfi. Mese
Szécsiszentlászló	Dóra Lina, 50, htb.: A három lusta mese Dóra Zsófia, 90: Aranyszőrű barika. Verses mese <b>A szegény ember mese</b> <b>Tóth Iлона, 42, htb.: A sündisznó. Mese</b> <b>Tóth Iлона: Koza Ferenc. Történet</b>
1977-es gyűjtés	
<b>Kámaháza</b>	<b>Gál Péter, 52: Történetek Rátótról</b> <b>Kárász Károly: Mese a fiatal Papról</b>
<b>Dolina</b>	<b>Illés Erzsébet, 84: Mese a tündérkisasszonyról</b> <b>A kismankó</b>

---

**Csente**

**Az ördög és a keresztlevél**  
**Fehér Erzsébet: Mese Mátyás királyról**

**Csente**

**Kovács Ferenc: Mátyás királyról**  
**Kovács Ferenc: Mátyás király Bécsben kereket hajtott**

Az első terepi feljegyzés elkészülte és az első kiadás között lényeges eltéréseket fedezhetünk fel, amelyek közül csak néhányra hívjuk fel a figyelmet. Az eredetileg hódosi Könye Elek a könyv tanúsága szerint huszonhárom évet fiatalodott és lakóhelyet váltott (Hosszúfaluba költözött), a dobronaki Kárász Károlynak is jót tett az idő, mert ő is huszonöt évvel lett fiatalabb, bár az sem kizárt, hogy éppen az azonos nevű apjával keverték össze, míg Kóczár Lajos is elköltözött szülőfalujából, de sajnos eközben nem hatott rá sem kedvezően, sem kedvezőtlenül az idő. Komoly nehézségeket okoznak a pontosan nem feltüntetett adatközlők, például Eöri (Eöry) Árpád születési éve pontatlan, a Kósa Józsefként történetet kezdő, majd a következő szalagon már Kósa Jánosként befejező adatközlő, az adatközlő nélkül rögzített mese (A szegény ember), vagy éppen a vélhetően helyi gabroncás diák irodalmi garabonciássá változása. Az adatközlők között két Zsizsek Mári(a) szerepel, jóllehet a gyűjtés során csak a pincei létét konstatálhattuk. (lásd 2.sz. függelék: a gyűjtési naplók és Penavin O. 1971. 557-581 és Penavin O. 1984. 917.)

Az 1971-ben, majd 1984-ben változatlan formában kiadott Jugoszláviai magyar népmesék közül négy<sup>5</sup> helyet kapott Magyar Zoltán Muravidéki népmondák (2010) gyűjteményében is, valamint ehelyütt olvashatjuk a diakron népmese-gyűjtemény egyetlen muravidéki eredetmagyarázó mondáját<sup>6</sup> is (Penavin O. II. 1995.343). A mesélőkre vonatkozó adatokat a szerző átvette a forrásul szolgáló könyvből, ezért a pontatlanság nem az ő számlájára írható, az viszont igen, hogy a gyűjtő és a lejegyző fogalma számára egyet jelent, jóllehet erre vonatkozó feloldást találhatott a tartalomjegyzék zárójeles részében. Magyar Zoltán tévesen 1970 körüli

- 
- 5 182. A garabonciás diák (Zsizsek Mária – lejegyezte Jámbor László)  
188. A gyertyások (boszorkányok megpatkolása) (Szokolai Anna – lejegyezte Matijevis Lajos). Ezt Magyar Zoltán két történetként mutatja be úgy, hogy az első hiedelemmonda (a 351. számú) a 426. számúnak része ugyan, de egyszer külön, máskor az eredeti formában, egészében kerül publikálásra.)  
196. Rátót (A templomot eltolják) (Könye Elek – lejegyezte Matijevis Lajos)  
197. Szalafú (Könye Elek – lejegyezte Matijevis Lajos)
- 6 226. Pivar Ella (A dunántúli források eredete) Az idézett helyen ugyan Lendván lejegyzett eredetmagyarázó monda van, de annak címe Jézus Krisztus és Szent Péter. Igaz, a források eredetéről beszél, de..

---

időpontra helyezi a gyűjtést, mert erre vonatkozó adatot nem talált (nem található) a forrásul szolgáló könyvben.

### **Penavin Olga és a Népi kalendárium muravidéki vonatkozásai**

Az Új Magyar Népköltési Gyűjtemény XVI. majd XIX. kötetének megjelenése után másfél évtizeddel, 1988-ban jelent meg a Népi kalendárium – az esztendő néprajza a jugoszláviai magyarság körében című könyv Újvidéken a Forum Kiadónál. A könyv bevezetőjében Penavin Olga így fogalmaz, hogy „A „közönséges”, a hétköznapok és a jeles napok alkotta naptárról szólnak a következő oldalak ... a jugoszláviai magyarság egy rétegében, a „falusi, földműves” nép körében élő és szájról szájra adott, nemzedékről nemzedékre évszázadokon át hagyományozódott, a kb. 30 éves gyűjtőmunkával összeszedett „tudásról” adunk számot.” (Penavin O. 1988. 5.) A számadás a kalendáriumokhoz, csiziókhoz hasonló beosztást teremtett, ahol az adott hónapoz köthető általános tudást a meghatározott naphoz köthető általános tudás követi.

A Muravidékre vonatkozó adatok száma hónaponként változó: januárban 11, februárban 12, márciusban 6, áprilisban 21, májusban 7, júniusban 8, júliusban, augusztusban, szeptemberben és októberben 5, novemberben 4, míg decemberben 17 szokáscelekmény, szólás, regula került lejegyzésre a Muravidékről. A könyvben szereplő összesen 106 folklóradat közül mindössze tizenöt olyat találhatunk, amit a Muravidék esetében már-már általános vonásnak tekintett hozzávetőleges helymeghatározáson túl pontos településhez köthetünk. Ezek a következők: a Piroska-napi (január 18-a) időjóslás Lendván és Szécsiszentlászlón, a farsangi fenyőlakodalom Szerdahelyen, a szalmás medve Alsó- és Felsőlakoson, a termés biztosítását szolgáló gyümölcsfaveregetés Radamoson, a göntérházi Gergelyjárás hagyománya, a Sz. György napi harmatszedés gyakorlata (“...a titkot Lina néni egy szép tavaszi reggelen a muravidéki Szentlászlóban...” hagyta rá<sup>7</sup>), a Lendva környéki Flórián-napi tűzgyújtási tilalom és kukoricaültetési javallat, a göntérházi kígyókkal kapcsolatos megfigyelés, a göntérházi Ilona-napi (augusztus 18-a) kenyérsütési tilalom, a Lendva környéki Lukács napi (okt 18-a) utolsó magvetési lehetőség, a radamosi szántási tilalom december 8-án, a dobronaki férfiak lucázása december 13-án. A legkimerítőbb szokásleírásokat Pivar Ella

---

7 Ez a megjegyzés újra gyanút ébreszthet az olvasóban, hiszen a 10A jelzetet viselő hangszalagról eddig azt gondolhattuk, hogy az 1960 augusztusában készült, amikor Dora Lina neve a gyűjtési naplóban feltűnik. Ha tavasszal mesélt a harmatszedésről Dora Lina, akkor kellett egy közbülső gyűjtésnek is lennie, aminek pontos időpontja ismeretlen előttünk.

---

(1976 és 1986), Szúnyogh Sándor (1987) és Varga Sándor (1977) munkái szolgáltatják (fenyőlakodalom, szalmás medve és Gergelyjárás), ezekre szövegközi utalást is találunk, míg a többi adat közlöinek nevét, a gyűjtés idejét és körülményeit homály fedi.

Arra való tekintettel, hogy a népi kalendárium elsősorban a mezőgazdasággal kapcsolatos megfigyeléseket, javallatokat vagy tilalmakat tartalmaz, felmerült annak lehetősége, hogy ezeket Penavin Olga más-kor és másutt talán pontosabb jelzetapparátussal látta el, éppen ezért egy ugyancsak integráló tanulmányhoz, A népi meteorológiai és gazdaregulák a jugoszláviai magyar folklórban címet viselő tanulmányhoz folyamodtam (Penavin O. 1981b.). De erről is – a korábbi kesernyés tapasztalattal azonos módon – a következőket állapíthattam meg: felöleli ugyan az egész esztendőt, de csak igen ritkán fordul elő pontosan datált adat benne. Muravidék esetében négyszer derül ki, hogy egyáltalán honnan származik az adat, bár ebben az esetben is csupán a Muravidék jelenik meg szűkebb meghatározásként.

### **Tétova javaslatok a muravidéki gyűjtés további sorsát illetően - zárszó helyett**

A leirtak nem változtatják meg a tényeket. Penavin Olga munkabírása példamutató volt és maradt a vidékünkön. Utólag csak sajnálhatjuk, hogy egy ekkora munkabírás a néprajz terén nem termelt olyan gyümölcsöket, mint tette azt a tájszótárak esetében. Afelett is csak sajnálkozhatunk, hogy a néprajzi kutatások jelentőségét – vidékünkön kétségtelenül – mára elnyomta az ostobán értelmezett kultúra-definíció. A kis közösségek – a nemzetüktől elszakított nemzetrészek – többszörösen megsínylik vezetőik félrevezetéseit, hangzatos iránymutatásait: a csalóka jövőkép állandó szajkózása a múlt és hagyomány irányából fordítja el arcunkat. Ebben a helyzetben többszörösére nő a jelentősége a múltban, a hagyományos kultúrában élők emlékezeté. És megnövekszik azon gyűjtések jelentősége is, amelyek mára több szempontból is megismételhetetlenné váltak, miként Penavin Olga két (vagy három) muravidéki terepmunkája is.

Az első gyűjtés óta ötvenkét év, a második óta harmincöt év telt el. Ha magánemberként alkalmam nyílna rá, mindenképpen kiadásra javasolnám az egész anyagot, hogy sok-sok vita útján felpörgesse a szunynyadókat. És hogy – mint minden könyv – szóljon a mának. Amíg van kinek. Ezzel összhangban csak bátorítani tudom muravidéki barátainkat, hogy tegyenek meg mindent annak érdekében, hogy a kritikai hangvétellel megfogalmazott észrevételek mihamarabb meghallgatásra találjanak,



---

hogy Penavin Olga terepen készült felvételei beilleszkedjenek és méltó helyet foglaljanak el a muravidéki néprajzi kutatások csokrában.

Mert ne feledjük: Penavin Olga munkái – Végh József szavaival élve - „...a magyar nyelvtudomány, a szellemi és tárgyi néprajz, valamint a művelődéstörténet és még sok más tudományág örökbecsű, soha el nem évülő kincsesbányái lesznek, míg magyarul harangoznak” (Balassa I. 1998. 246.)

## Irodalom

Balassa Iván

1998 Penavin Olga köszöntése. Néprajzi Látóhatár. VII/3-4. 18-20.

Bosnyák István (szerk.)

1983 Néprajzi tanulmányok. Értekezések, Monográfiák 7. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete Újvidék.

Halász Albert

1999 Jeles napok, népi ünnepek a Muravidéken. Studio Artis – Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. Lendva.

2003 Gondolatok a szlovéniai magyar néprajzi oktatás, muzeológia és kutatások kapcsán. Néprajzi Látóhatár XII. 1-2. 131-136.

Magyar Zoltán

2010 Muravidéki népmondák. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet Lendva.

Penavin Olga

1961 Képek a Murántúlról. Magyar Képes Újság

1965 Szlavóniai (kórógyi) szótár I. Újvidék, Forum Könyvkiadó

1966 A jugoszláviai Muravidék tájnyelvi atlasza Bp.

1969a A jugoszláviai Baranya magyar tájnyelvi atlasza Újvidék.

1969b A ruházzkodás és a hozzátartozó műveletek szókincse a szlavóniai Kórógyon. Újvidék.

1971 Új magyar Népköltési gyűjtemény XVI. Jugoszláviai magyar népmesék (II. kiadás 1984.)

1973 Szlavóniai hétköznapiak. Újvidék.

1974 Új magyar népköltési gyűjtemény XIX. Jugoszláviai magyar népmesék II.

- 
- 1975 Szlavóniai (kórógyi) szótár II. Újvidék  
1976 Kórógy szlavóniai népballadák, balladás történetek. Újvidék.
- 1978a A jugoszláviai székely telepek nyelvátlasza. Újvidék.  
1978b Szlavóniai (kórógyi) szótár III. Forum Könyvkiadó Újvidék.  
1981a Nagycsaládszervezet Szlavóniában (Kórógyon). Újvidék.  
1981b Népi meteorológiai és gazdaregulák a jugoszláviai magyar folklórban, Hung Közl. XIII. 49. 1981.
- 1983a Képek a Muravidékről. In: Néprajzi tanulmányok. Értekezések, monográfiák 7. 42-43. Eredetiben: Képek a Murántúlról címen Magyar Képes Újság 1961.  
1983b Néhány gondolat a népi kultúrkincs gyűjtéséről a Muravidéken. In: Néprajzi tanulmányok. Értekezések, monográfiák 7. 43-45: Eredetiben: Néhány gondolat a népi kultúrkincs gyűjtéséről – Naptár, a szlovéniai magyarok szemléje 1980.  
1983c Népmesék nyomában a Muravidéken. In: Értekezések, monográfiák 7. 237-238.  
1983d Dora Emil verses beszámolója katonáskodásáról. In: Értekezések, monográfiák 7. 267-298.  
1983e A szerző folklorisztikai munkáinak jegyzéke. In: Bosnyák I. (szerk.) Néprajzi tanulmányok. Értekezések, monográfiák 7. 321-323.
- 1984 A horvátországi (szlavóniai) magyar nyelvjárasi atlasz. Újvidék.  
1988 Népi kalendárium – az esztendő néprajza a jugoszláviai magyarság körében. Újvidék. Forum.  
1989 A bácskai nyelvjárasi atlasz. Újvidék.  
1993-1995 Jugoszláviai magyar diakrón mesegyűjtemény I-II.  
1995 A jugoszláviai Bánát magyar nyelvjárasi atlasza. Újvidék.  
2000 A Népnyelvi és néprajzi gyűjtés körülményeiről. Hungarológiai közlemények, vol. 32/1, 133-135.
- Pivar Ella  
1976 Ízelítő a szerdahelyi fenyőlakodalomból Népújság  
1986 A szerdahelyi erdőben házasságot kötöttek .. Népújság
- Szunyogh Sándor  
1987 A szalmás medve Népújság.
- Varga Sándor  
1977 Gergelyjárás, Naptár, A szlovéniai magyarok szemléje, Murska Sobota - Muraszombat

---

**Az 1960-ban terepül szolgáló települések és adatközlők névsora  
(22 település, 127 adatközlő)**

**Alsólakos – Donji Lakoš**

Gönc Katalin 62  
(Gönc?) Etus 42

**Bánota - Banuta**

Gönci Erzsébet 63  
Klujber Verona 81

**(Vas)Csekefa – Čikečka vas**

Kakas Karolina 45  
Pojbics Anna 62

**Csentevölgy - Čentiba**

Bogár Erzsébet 71  
Horvát István 79  
Kepe István 50  
Radikovics Károly 34

**Dobronak – Lendva-vásárhely -**

**Dobrovník**

Bot Mária 61  
Kárász Károly 68  
Kárász Károly 49  
Nagy János 58  
Tóth Vida Ilona 44

**Domonkosfa - Domanjševci**

Berike Erika 12  
Berike Margit 41  
Fridrik Ilonka 63  
Kócár Lajos 58  
Szántó Irén 32

**Göntérháza- Genterovci**

Bence Károly 70  
Gál Péter 57  
Gál Péter 52  
Gál Rozália 43

Gyoha Rozália 60

**Gyertyános - Gaberje**

Kopinya Gizi 13  
Vida Örzse 59

**Hármasmalom -Trimlini**

Kovács István 80  
Kovács Mariska 38  
Magyar Pál 83  
Magyar Pál 60

**Hídvég – Mostje**

Jakab Anna 69  
Jakab Miklós 83

**Hodos - Hodoš**

Ábrahám Ernő 71  
Ábrahám Irma 31  
Ábrahám Júlia 85  
Balajic Kálmán 55  
Eőri Árpád 55  
Eőri Dezső ?  
Eőri Eta 12  
Eőri Elza 12  
Eőri Katarina 69  
Eőri Margit ?  
Györkös Rózsi 12  
Kalmár Imre 81  
Kercsmár Ferenc 80  
Kercsmár Géza 66  
Kercsmár Jolán 49  
Kercsmár Lajos 52  
Könye Elek 77  
Orbán Rózsika 5  
Prelec Jolán 32  
Sós Mária 79  
Szarka Zoltán 14  
Tamaskó Gyöngyi 66

---

**(Lendva)Hosszúfalva – Dolga vas**

Gál Mára 53  
Magdics Kati 85

**Kámaháza - Kamovci**

Felső Ferenc 65  
Gazdag József 43  
Szomi István 41  
Szomi Mária 64

**Kapca - Kapca**

Berki Rozália 63  
Horvát István 55  
Simonka József 38  
Simonka Lena 35  
Tarjas István 51  
Tarjos Pál  
Zalabert János 56

**Kapornak - Krplivnik**

Gál Sándor 82

**Pártosfalva - Prosenjakovci**

Fliszár Irén 25  
Fliszár Karolina 56  
Károlyi Mária 56  
Károlyi Ludvig 56

**Petesháza – Petišivci**

Császár Erzsébet 65  
Császár Mihály 66  
Csernyi Mária 38  
Csernyi Ottó 40  
Csernyi Ottó 13  
Fehér Rozi 80  
Fejér Örzse 77  
Gerencsér Mária 80  
Györkös Rozi ?  
Gyurica József 55  
Gyurica Katica 22  
Kálec Mihályné 84

Kalmár Anna 73  
Kósa József 80  
Kósa József(?) 77  
Kósa János(?) 77  
Kósa Rozália 67  
? Mátyásné 36

**Pince - Pince**

Belső Rozi 74  
Deák Kati 80  
Katona Júlia 48  
Pál Margit 27  
Szokolai Anna 66  
Tóth Rozi 60  
Zsizsek Kálmán 42  
Zsizsek Mária 73

**Radamos - Radmožanci**

Bán János 43  
Cserni Margit ?  
Illés Erzsébet 84  
Nagy Örzse 80

**Szécsiszentlászló - Motvarjevci**

Dóra Ida 22  
Dóra Lina 50  
Dóra Zsófia 90  
Gyenese Zsigmond 72  
Jankó Alenka 10  
Jankó Erzsébet 33  
Persán Rozália 81  
Ritlop Irén 18  
Ritlop Matilda 16  
Tóth Ilona 42  
Tóth Pál 80  
Vida Gyula 33  
Vida Pisti 8  
Vida Szidónia 59

**Szerdahely - Središče**

Horvát Károly 62

---

Nagy Vilma 51  
Vörös Kálmán 56

**Völgyifalu – Dolina pri Lendavi**

Dávid József 45  
Dávid Margit 40  
Horvát Rozália 79  
Lázár József 78  
Német Józsefné 53  
Tóth Lajos 72

**Az 1977-ben terepül szolgáló települések és adatközlők névsora  
(8 település, 30 adatközlő)**

**Csente**

Fehér Erzsébet 63  
Gál Rozália 84  
Horvát Katalin 66  
Kovács Ferenc  
Lázár Mária 66  
Lázár József 94  
Tóth (Császár) Rozália 85  
Vida Rozália 52

**Dobronak**

Dávid Katalin 79  
Dávid Miklós 86  
Dávid (Kósa) Rozália 74  
Fehér Erzsébet 70  
Gönc Erzsébet  
Kodina Katalin 78  
Tóth Erzsébet 82  
Varga Kati 77  
Varga Rozália  
...István 66

**Gyertyános**

Vas Rozália 63

**Hídvég**

Gönc Ilona

**Hosszúfalu**

Gazdag Rozália 77  
Jáklovics Katalin 74

**Kapca**

Szobocsán Erzsébet 73  
Szobocsán Erzsébet 50  
Szobocsán Ferenc 40

**Kót**

Vörös Mihály 66  
Vörös Rozália 58

**Szécsiszentlászló**

Bojnic István 37  
Dóra Emil 75  
Dóra Ida 39

---

## Penavin Olga muravidéki gyűjtőjegyzeteinek táblázatos bemutatása

Rövidítések:

P. O. – Penavin Olga

S. P. – SÁtai Pál

J. L. – Jámbor László

L. I. – LÁncz Irén

J. K. – Jung Károly

Sz. A. – Szilágy Anna

P. M. – Pálfi Margita

1A és 14 B/p-ig 1960 augusztusában készült felvételek  
15A-tól 1977 májusában készült felvételek



Papp Árpád

Szsz	Idő-tartam	Község	Gyűjtő	A.k. neve	Kora	Foglalkozása	Gy. tárgya	Műfaja		
1A	0-9	Hídvég – Staro Mostje	P. O. – S. P.	Jakab Miklós	83	földműves	Hull a zápor	dal		
	10-40					Kártyavás	beszélgetés			
	40-101					Jakab Anna	háztartásbeli	A disznóvágás	beszélgetés	
	102-112					Jakab Miklós	földműves	Alsólendva szép helyen van	dal	
	113-121					Jakab Anna	háztartásbeli	Hazafelé áll a kocsim rúdja	dal	
	126-250	Alsólakos – Dolnji Lakos		Gönc Katalin és ? Etus	62 44	háztartásbeli	A kukoricahaj fonása	beszélgetés		
	250-445	Gyertyános - Gaberje		Vida Örzse	59	háztartásbeli	Údvarlás, Esküvő, Halotti szokások. Közben 328-346-ig „Pártalné” című ballada	beszélgetés		
	53-76			Kopinya Gizi	13	tanuló		játékok, dalok, mondókák		
	1B	0-53	Radamos - Radmožanci		Cserni Margit	?	?	Sütés-főzés az ünnepekre	beszélgetés	
		78-317			Nagy Örzse	80	háztartásbeli	Rontás, gyögyfüvek	beszélgetés	
319-401				Cserni Margit	?	?	Lakodalmi szokások, lakodalmi vers	beszélgetés		
401-538		Bánóta - Banuta		Klujber Verona	81	háztartásbeli	Hogyan ment férjhez?	beszélgetés		
539-560				Gönci Erzsébet	63	háztartásbeli	Tele van a határ	dal		
563-643				Klujber Verona	81	háztartásbeli	Hogyan utazott?	beszélgetés		
644-682				Gönci Erzsébet	63	háztartásbeli	Már meg bántam	dal		
684-732							Jaji de csendes ez a kis ház	dal		
2A	0-13	Hódos - Hodoš	P.O. – J.L.	Eöri Eta	12	tanuló	Nem akarsz a kis szobámban	dal		
	13-27						A mi házuk tetején	dal		
	28-38						Pusza Csárda	dal		
	39-55					Eöri Katarina	háztartásbeli	Tülső renden	dal	
	55-65					Eöri Árpád	földműves	Porzik, porzik	dal	
	66-119					Györkös Rózi és Eöri Elza	12-12	tanulók		dalok, mondókák, játékok, iskolai élet





	221-245					Fölmászott a kis Sárka	dal	dal	
	250-680					Sajó partján fűzfa	dal	dal	
4B	0-27			31	Ábrahám Irma	A színjátkszás Hodoson. Háztartás. Varrás	beszélgetés	beszélgetés	
	28-689			71	Ábrahám Ernő	A kapornaki vár története	beszélgetés	beszélgetés	
				66	Kercsmár Géza	Fenyőlakodalm. Földművelés. Szőlőművelés. Öltözet. Csúfnevek. Szerszámok. Szívószékék.	beszélgetés	beszélgetés	
5A	0-73			32	Prelec Jolán	Varrónó	beszélgetés	beszélgetés	
	73-226			52	Kercsmár Lajos	Állattenyésztés. Erdei állatok	beszélgetés	beszélgetés	
	227-321			49	Kercsmár Jolán	Háztartásbeli	beszélgetés	beszélgetés	
	323-385			?	Eöri Margit	?	beszélgetés	beszélgetés	
	385-445			55	Eöri Árpád	földműves	lejegyeztem	lejegyeztem	
	445-532			?	Eöri Árpád és Eöri Dezső	?	anekdota (lejegyeztem)	anekdota (lejegyeztem)	
5B	0-316			80	Gerencsér Mári	háztartásbeli	beszélgetés	beszélgetés	
	316-367			?	Györkös Rozi	?	mese	mese	
	367-533			77	Kósa József(?)	földműves	beszélgetés	beszélgetés	
6A	0-70			77	Kósa János(?)	földműves	beszélgetés	beszélgetés	
	71-125			80	Fehér Rozi	háztartásbeli	beszélgetés	beszélgetés	
	125-364			84	Kálec Mihályné	háztartásbeli	beszélgetés	beszélgetés	
	378-517						mese	mese	
							Leborulva könyörögtem Postás legény hallja Kimenők a tenetüre Az egész Mura mentén A kánai menyegző Ezt a kerek erdőt Golyamadár sej haj	dalok (megi- gyenge felvételek)	dalok (megi- gyenge felvételek)
	517-561			36	? Mátyásné	háztartásbeli	beszélgetés	beszélgetés	



7B	0-177	Pince - Pince	P.O. J.LL.	Deák Kati	80	háztartásbeli	Bagyariálás. (Hogyan altatják el a gyermeket?) Vásárok. Esküvő. Halászat. Vadászat. Nővénynevek. Állatnevek. Víznevek. Gombák.	beszélgetés			
							Belső Rozi Tóth Rozi	74 60	háztartásbeli háztartásbeli	Temetés. Siratás. A falu történetéből. Szüret. „Maszkurák”.	beszélgetés
							Szokolai Anna	66	háztartásbeli	Siratás. Halottas szokások.	beszélgetés
							Zsizsek Mári	73	háztartásbeli	Édesanyám mi a bajom	dal
										A gabroncás diák	mese (lejegyeztem)
							Szokolai Anna	66	háztartásbeli	A Bolondos Istók	mese
							Zsizsek Kálmán	42	földműves	Holttámogató bot „Az öregasszony és egy fűja”	mese (lejegyeztem)
							Szokolai Anna	66	háztartásbeli	A gyertyások, boszorkányok	mese (lejegyeztem)
							Zsizsek Mári	73	háztartásbeli	Ágyazás. Ágynemű.	beszélgetés
							Katona Juli	48	háztartásbeli	1848-ban (Farkas Julcsa)	ballada (lejegyeztem)
8A	0-75 77-95 96-120 120-132 133-148 149-154 154-187 187-209 210-224 224-245 245-262 262-302 302-345 345-434	Csentevölgy - Centiba		Horvát István	79	földműves	Szüret. Toplicei nyaralás.	beszélgetés			
				Bogár Erzsébet	71	háztartásbeli	A vénasszony és Mária	mese (lejegyeztem)			
							A vándorkatona és a vénasszony	mese (lejegyeztem)			
							Szüreti mondóka	mondóka			
				Radikovics Károly	34	földműves	Trefás történet	történet			
				Kepe István	50	földműves	Mikor én kicsi voltam	beszélgetés			
								dal			
				Gál Mára	53	háztartásbeli	A bihari határ szélen	dal			
							Árva rózsza	dal			
							Árok, árok, de mely árok	dal			
			Történet a szépasszonyról	történet							
			A róka. A nyest.	lejegyeztem							
				beszélgetés							

9A	0-33	Dobronak – Lendva-vásárhely - Dobronnik	P.O. S.P.	61 49	háztartásbeli földműves	Bot Mária Kárász Károly	beszélgetés		
	40-432							Az Árgyélus királyfi	mese
	432-512							A pap	mese
	512-724							Öltözet. Szokások. Betegségek.	beszélgetés
	725-1125							Szüret. Réteskészítés. Játékok.	beszélgetés
9B	0-183	Domonkosfa - Domanjsevc	76 53 34	háztartásbeli	Pócak Klára Pócak Elek Pócak Margit (szerdahelyi születésű) Szantó Irén Kócár Lajos	beszélgetés			
	183-196						Mirkó királyfi	mese (lejegyeztem)	
	197-410						Boszorkányok. Hiedelem	beszélgetés	
	0-14						Háromszor négy tizenkettő	dal	
	14-33						A mi házunk	dal	
	34-50						Pártosfalván végig, egész végig	dal	
	51-71						Pártosfalvi gyászatemető	dal	
10 A	72-113	Pártosfalva - Prosenjakovci	P.O.	25 56 56	háztartásbeli háztartásbeli háztartásbeli	Barna Jani	ballada (lejegyeztem)		
	115-127							Pártosfalvi esőárd	dal
	128-344							A falu. Földművelés. Cséplés.	beszélgetés
	344-407							Kenyérsütés. Réteskészítés.	beszélgetés
	0-157							Kalácsütés. Túrókészítés. Körtebor. Főzés. Karácsonyi szokások.	beszélgetés
10 B	157-227	Szerdahely - Središte	P.O. S.P.	56	földműves	Újév	újévi köszöntő.		
	227-246							A három lusta	mese (lejegyeztem)

246-279	Szentlászló - Motvarjevci	Dóra Zsófia	90	háztartásbeli	Aranyszóráu harika	verses mese (lejegyezttem)
280-309					A szegény ember	mese
310-323		Jankó Alenka	10	tanuló	Ostoring (dal), Cicázás.	játékok
324-334		Dóra Ida	22	háztartásbeli	Ludaim, gyertek haza	játék
335-364		Ritlop Irén	18	háztartásbeli	Savanyú Jóska (csak a szöveg)	történet
365-végig					Mészáros Józsi	ballada (törredék)
0-227		Toth Pál	80	földműves	Ismerkedés a leánnyal. Lakodalom. Lakodalmi mondókák	beszélgetés
228-335		Toth Ilona	42	háztartásbeli	Lakodalmi szokások	beszélgetés
335-346					Mikor én fiatal voltam	dal
350-365					Juhászegény, szegény juhászegény	dal
366-401				Csali Pista	ballada	
403-424				Pusztai csárda	dal	
425-673				Disznóvágás. Szokások.	beszélgetés	
0-99	11 B			Disznóvágás. Szokások.	beszélgetés	
101-138		Vida Pisti	8	tanuló	Böde Bogár, Faragi pucosók. Tüzes toplit hordusok. Lánc, lanc, Ha én cica volnék.	mondókák
139-191		Toth Ilona	42	háztartásbeli	A sündisznó	mese
193-203		Dóra Ida	22	háztartásbeli	Egyedem, begyedem. Ekopi-pekopi	mondókák
204-234		Toth Ilona	42	háztartásbeli	Koza (Kósa?) Ferenc	történet
234-255					A fűrdő története	beszélgetés
255-313		Vida Szidónia	59	háztartásbeli	Kósa Ferenc leánya	ballada (lejegyezttem)
313-335					Csak azt mondják	dal
336-498		Vida Gyula	33	földműves	Tavaszi munkák. Téli munkák. Favágás. Kukoricatermelés. Tollfosztás.	beszélgetés
500-526	Pártosfalva -Prosenjakovci	Károlyi Ludvig	56	földműves	Jaj, de széles	dal
528-627		Károlyi Mária	56	háztartásbeli	Lakodalom. Lenfeldolgozás. „Maskarák”.	beszélgetés
0-67	12 A	Ritlop Matilda	16	háztartásbeli	Mészáros Rózi	ballada

68-82	Motvarjevci	Dóra Lina	50	háztartásbeli	siratódalok	siratók
82-92		Jankó Erzsébet	33	háztartásbeli	Szent Gergely köszöntődal	dal
92-101		Jankó Erzsébet	33	háztartásbeli	Lucanapi szokások	beszélgetés
105-184		Pojbics Anna	62	háztartásbeli	A napi teendők	beszélgetés
185-216		Kakas Karolina	45	háztartásbeli		beszélgetés
217-300		Dobronak – Lendva-	50	háztartásbeli	Férjhezmenés. Réteskészítés.	beszélgetés
300-319		Vásárhely - Dobrovnik	58	földműves	Göntérházi kislány vagyok	dal
322-370		Nagy János	58	földműves	A legénykor: Tollfosztás. Mókázás.	beszélgetés
0-11					De szeretnék kint a pusztán	dal
13-26					Béres gyerek hajt a kútra	dal
27-41				Lucanapi szokások. (38-nál köszöntő).	beszélgetés	
54-91				Újév.		
91-260				tókmagköpesztés	beszélgetés	
260-285					mese	
305-325				Szegény legény dala	dal	
				Kondorosi csárdásné	dal	
Valószínűleg 1960-as gyűjtés, amire a 68 éves, Dobronaki Kárász Károly adatközlő alapján következtethetünk, jóllehet a gyűjtés éve nem lett lejegyezve, a 13-as szalagról más kézírás készíti a lejegyzést, azonos az 1977. májusi gyűjtésre vonatkozó feljegyzések készítőjével.						
13 A	Kámaháza, Göntérháza	P.O. S.P.	65		Szólotermelés	
0-59		Felső Ferenc			Újévváros	
59-76					mondókák	
77-88		Gazdag József	43			
88-97		Felső Ferenc	65		Játék: Búj-búj bokrosdi	
97-123		Gazdag József	43		Ballada: Juhász Antal	
124-139		Felső Ferenc	65		Dal. elment a kakas Körmentre	
140-216		Szomi Mária	64		Beszélgetés: Réteskészítés, Újév, Lucanap, babonák, tenđer feldolgozása	
216-238		Szomi István	41		Ballada: a zsitkóci Horvát Pál házánál	
242-315		Gyoha Rozália (Göntérháza)	60		Beszélgetés: munka, esketivő	



						Beszélgetés: maskara, májusia, lakodalom (fia meséli)
			73			Beszélgetés: játékok, szórakozás, leánykérés
			43			Beszélgetés: szüret, munka, (Növénytermesztés)
						Kiszámló
			84			Mese a tündérlkisasszonyról
						Mese: A kismankó
14A/p			56			
			55			
			51			Beszélgetés: pálinkafőzés, farsang, gyertyások, garabonciás, lakodalom
			38			
			35			
			63			Beszélgetés: életéről, házépítés, beszédrol, játékok, halotti tor, lakodalom, fonás
14 B/p						Beszélgetés: életéről, tollfeszítés, ételek, szövés, ruházat, boszorkányok, hiedelmek, szokások, gyógyítások, táltosok, munka, történet, szülés, másik faluról
						Szüret, főzés.
15 A	0-1378	Hídvég, Dobronak, Hármas-malom				Beszélgetés: pásztorság, főzés, boszorkányok, hazajáró lelkék, gyógyítás, vízcsinálás, garabonciás, radamosi Mária, Hold, földrengés, udvarlás, lakodalom, ünnepek, lucanapi vers, Geregly-nap, dal, gergelyezés (1362-1374)
15B	0-168					Beszélgetés: névmapi köszöntő (30-51), koldusok, halotti tor
	176-524		77			Beszélgetés: szokások (Luca, újév, újpéntek, húshagyókedd, karácsony), boszorkányok, lucaszék, lucfer, gyertyások, ünnepek, időjósolás
			82			



524-545					Dal: Ez a kislány de beteg
545-565					Dal: A tenger közepén kiskertet keríttek
566-577					Dal: H az asszony megöregszik
578-588					Dal: Udvárom, udvarom
590-610					Dal: Learatták már a rétet.
610-727					Lakodalom, játékok
728-733					Dal: Nyissuk ki a galambházat
735-739					Dal: Büji, büji, zöldág..
742-746					Dal: Ispilángi rózsá..
754-758					Egyedem, begyedem (kiszámoló)
759-1058					Edeynek, főzés, gyógyítás, kenyérsütés, hazajáró lelkek
1060-1185			79 (1898)	Dávid Katalin	Beszélgetés: betegség, cséplés
1186-1202			86 (1891)	Dávid Miklós	Dal: esendes éjben ezer csillag
1233-1252					Ballada: Tudjátok-e, hogy Lakosban mi történt
1272-1283					A fáluban egész végig (lakodalmi nőta)
1291-1297					Dal: nincsen pénzem a mozira
1308-1378					menyasszonybúcsúztató
1378-1404					Az igaz Messiás eljött (folytatás a 16-os szalagon)
16A					folytatás
0-40	Hármasmalom,	P. O. L. I.			Dal: Az okor a földet..
41-55	Hosszúfalu, Kapca,				A halál jele
55-152	Köt				Dicséretesség a Jézus Mária neve
153-175					Elvégeztük imáinkat
188-208					Ima: Én istenem, jó istenem, becukódik majd a szemem
216-220					Ima: szegény emberi állat
244-280					Beszélgetés: koldusok, garabonciások, gyertyások, süfés- főzés, gyógyítás, időjárás
281-589					Dal: mikor háború nem volt
589-596					

596-698					Beszélgetés: a falu neve, Hadik Mihály
699-866				74	Beszélgetés: lucifer, boszorkány, hazajáró lelkek
874-948	Hosszúfalu	Dávid (Kósa) Rozália	Jáklovics Katalin	74	Beszélgetés: gyerekkoráról
949-970					Dal: Fehér rózsza, piros rózsza virított egy kis ablakban
984-1003					Dal: Kis lak all..
1053-1083					Ballada: Csali Pista
1083-véggig					Lakodalom, boszorkányok, ördögök
0-711					Beszélgetés: boszorkányok, tündérek, szokások, Mátyás királyról, gyertyások, Jézus, bibliai tört. Radamosi Mária
712-725-743	Kapca	Szobocsán Erzsébet	Szobocsán Ferenc	50	Ballada: Bíró Margit
751-776		Szobocsán Erzsébet	Szobocsán Erzsébet	40	Ballada: Báró Jenő
777-803				73	Dal: Halott testvér
805-816					Dal: Amióta asszony letté!
817-866					Ballada: Csali Pista
867-888					Tudjátok-e hogy Lakosban mi történt
889-913					Ballada Kovács Pistáról és Zsuzsáról
914-931					Dal: Csicsóné
935-956					Aradi vértanukról
958-1025					Ballada: Juhász Antal híres telkes gazda volt (Kovács Pista és Zsuzsa)
1038-1060					Háborús nóta: Édes anyám adjon isten jó estét
1069-1078					Háborús nóta: Galicia körös körül füstölög
1078-1134					A falu neve, földrajzi nevek
1134-1142					Babonás nóta: Valahol a Volga partján
1143-1245					Szokások, boszorkányok, karácsony, újévi köszöntő
1245-véggig	Kót	Vörös Rozália		58	Beszélgetés: boszorkányok, gyertyások, gúnynevek, Gregor Jóska (1357-1366), rontások, vízesimálás, szokások, lakodalom (folytatás a 17-es szalagon)

17A	0-240	Kót. Szentlászló, Hosszúfalu, Dobronak				Beszélgetés: halottias szokás, sirató, hazajáró lelkek
	241-383		Vörös Mihály	66		Beszélgetés: vicces sirató, májusfa
	385-1203	Szentlászló	Dóra Ida Dóra Emil Bojnic István	39 75 37		Beszélgetés: boszorkányok, szokások, gunynevek, fálucsfülok, lakodalom
	1204-1331	Hosszúfalu	Gazdag Rozália	77		Siratók
	1331-1335					Tudjátok-e, hogy Lakosban mi történt (részlet)
	1386-1353					Ballada: Csali Pista
	1356-1374					Betyárnóta: Nem messze van ide Szentmargita
	1375-1384					Dal: Száraz tónak nedves partján
	1385-1991					Dal: Szállj, szállj..
	végig					Gyógymódok
17B	0-725					Beszélgetés: gyógymódok, vizcsinálás, boszorkányok, halál jele, gyertyások, üszög
	726-1064	Dobronak	...István	66		Beszélgetés: földrengés, sárkány, garabonciás, gyertyások, boszorkányok, vizcsinálás, gyógyítás
	1065-végig		Kodina Katalin	78		Beszélgetés: szokások, ruházat, nagycsaládok, megigézés, vizcsinálás, boszorkányok, gyertyások (folytatás a 18-as szalagon)
18A	0-727	Dobronak, Csente, Gyertyános	L.I. J.K.			Beszélgetés: hazajáró lelkek, szokások, üszög, sárkánykgyó.
	728-1195	Csente	Horvát Katalin Lázár Mária	66		Mese: Az ördög és a keresztlevél
	1196-1362		Lázár József (1883)	66		Beszélgetés: időjósítás, csillagok, gabronccások, kicsértelt gyermek, boszorkányok
18B	0-254			94		Beszélgetés: gabronccások, lucér, boszorkányok
	255-374		Vida Rozália	52		Beszélgetés: boszorkánylakodalom, hetedik gyerek, földrajzi nevek
	374-556		Gál Rozália	84		Beszélgetés? Gabronccások, boszorkányok, lucér, időjósítás, csillagok

556-921			Tóth (Császár) Rozália Fehér Erzsébet	85		Beszélgetés: lucifer, gabronccások, boszorkányok, szokások, halál jele, álmok, hetedik gyerek
921-1412	Gyertyános		Vás Rozália	63		Beszélgetés: rontások, boszorkányok, viaszöntés, gabronccások, gyertyások, lucifer, kolera, halva született gyerek, füvek, igezés, vízcsinálás.
19A	0-1110	Dobronak, Csete, Hármasfalom, Gyertyános	Sz.A. P.M. Fehér Erzsébet Gönc Erzsébet Varga Rozália	70		Beszélgetés: kontyozás, öltözet, hajvíselet, boszorkányok, gyertyások, lucifer, békafejű gyerek, halva született gyerek, gabronccások, gyógyítás, boszorkányok, vízcsinálás, (686-693) Kicsi vagyok én. 694-717 mese Mátyás királyról lucifer, boszorkányok, gyertyások, rontások, lucaszék, ördögök, jóslás, asztaltáncoltatás, hazajáró lelkek, álom
		Csete				Dal: Én az éjjeli álmaimban
						Dal: Cipóm rongyos
						Dal: itunk, itunk, mindig itunk
						A régi konyha
			Kovács Ferenc			Mátyás királyról
						Mátyás király Bécsben kereket hajtott
						Savanyú Jósokáról, Patkó Bandiról
						Háborús élmények
19B	0-641					Bűcsű, ünnepek, szokások, öltözet, gyógyítás, vízcsinálás.
		Gyertyános	Vás Rozália	63		Megvan a 18-as szalagon is, kivéve ezt: 1151-től: zsупpos ház, földrengés, holdvilág, szivárvány, időjárás, láltos, lánykérés, lakodalom-ruba, konty
20A	0-632	Szentlászló	Gyenesse Zsigmond Persán Rozália	72		Beszélgetés: megigézés, vízcsinálás, boszorkányok, gyertyások, ludverc, gyógyítás, gabronccás diák, hetedik gyerek.
	633-689			81		Ballada: Zalabaksán Kósa Ferenc házánál
	721-770					Ballada: Savanyú Jóska

---

Halász Albert

## Penavin Olga muravidéki érdemei

*Deres, harmatos reggeleken, majd a déli tűző nappal szemben, a postaúton gyalogolva, egy-egy faluba betérve sok mindennel megismerkedtem sok mindent láttam és hallottam, s mégsem állíthatom, hogy tökéletesen ismerem a Muravidéket.*

*Gyűjtőmunkám során 23 faluba tértem be, vagyis majd negyedszáz falu nyelvét, népi kultúráját tanulmányoztam, embereit megzaklattam kérdéseimmel. Ők azonban nem találták kérdezősködésemet zaklatásnak. Szívesen invitáltak be házukba, asztalukhoz. Így azután valamelyest sikerült bepillantanom életükbe is.<sup>1</sup>*

Így kezd egyik muravidéki beszámolóját Penavin Olga, aki a 60-as, 70-es években járt először egyedül, majd többedmagával még kétszer is a szlovén-magyar határ magyarok lakta innenső oldalán. Lendva-vidék, Hetés, Őrség településeit meglátogatva, tájnyelvi és párhuzamosan néprajzi anyaggyűjtést végzett. Ezekről az utakról e konferencia keretében mások hivatottak részletesebben szólni, itt csupán érintőlegesen arra térünk ki, melyek azok a ma már nem, vagy csak elvétve fellelhető adatok, amelyeket magnószalagról ma is visszahallgathatunk, és a Muravidék jellegzetességei közé sorolhatók. Ezek a hangfelvételek egyébként az egyik első, ha nem az első megőrzött hangzóanyagok erről a vidékről, ami értékét ennél fogva is növeli. A felgyűjtött anyag fontossága már a gyűjtőjében is tudatosult, hiszen későbbi útjain saját maga tapasztalta a rohamos változást:

*Később, évek múltán, mikor ballada- és mesegyűjtés céljából visszatértem a nekem oly kedves tájra és szeretetre méltó embereihez, fájdalommal konstatáltam, hogy adatszolgáltatóim jó része elköltözött az árnyékvilágból, s hogy a paraszti életforma természetes bomlásával, a gazdasági, társadalmi, művelődési viszonyok robbanásszerű változásával a hagyományok, a szép balladák, mesék csak kevesek, főleg idősebbek tulajdonai immár, s a szokások, hiedelmek is eltűnőben vannak. Csak az idősebb nemzedék ápolja még őket. A fiatalabbak már nem törődnek a régi dolgokkal, a nagyszülők tudásával, babonáskodásnak tartják, sőt gyakran szégyellik is. A legjobb esetben csak passzív tudói a*

---

1 Penavin 1983a.

---

*hagyományoknak, legtöbbjük tudatából viszont teljesen kihullott már a múlt népi öröksége.*

*De nemcsak a szellemi kultúra változott meg és hullik ki lassan az emlékezetből, hanem az anyagi kultúra is. A régi kis, szinte örökké bereteszelt ablakú, füstös konyhás boronaházak helyett itt is szép, világos, tágas szobájú, konyhájú és egyéb helyiségekkel ellátott téglaházak épülnek, mindnyájunk örömére. A padlós szobában a fő helyen a televízió trónol. Csak itt-ott, az idős, gyermektelen családotknál vagy a hagyományoshoz ragaszkodóknál kísért még a füstökonyha. Az ablakok megnöttek, kitarultak, szabadon jár a levegő a házban, nem kell többé fuldokolni a füstben.<sup>2</sup>*

Ezek tükrében kell értékelnünk Penavin itteni munkásságát, melynek egy részét publikálta is, ill. tudományos munkásságának részét képezik, vagy akár úti- vagy egyéb beszámolóként említi az itt végzett munkát.<sup>3</sup> Penavin itteni terepmunkája után sem szakadt el a tájtól, hiszen még a nyolcvanas, kilencvenes években is ír muravidéki élményeiről, követi az itt megjelent néprajzi értékű kiadványokat.<sup>4</sup>

A muravidéki terep számára néprajzilag hálás és gazdag forrásnak bizonyult. Alább a teljesség igénye nélkül néprajzi szemelvényeket mutatunk be abból a hanganyagból, melyet az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Kara Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén őriznek, és melynek nem csak a Muravidéken kellene a szakemberek érdeklődésének középpontjába kerülnie.

Általában elmondható, hogy a rögzített anyag a kor adta technikai lehetőségekhez képest zömében jó minőségben lett felvéve, ma is hallgatható. A gyűjtő, ill. gyűjtők szinte minden témában kérdezősködtek. A mesék, mondák, tehát prózai szövegek mellett pl. mondókákat, dalokat, balladákat is gyűjtöttek. A balladák közt többnyire új keletű balladák találhatók helyi szövegváltozatokkal, sőt, kiegészítve vagy helyileg aktualizálva, ill. új szereplőkkel, szituációkkal megtoldva vagy újraköltve. Ez azt bizonyítja, hogy mint másutt, itt helyben is variálódtak a szövegek, vagy éppen születtek helyi balladák, melyek ugyan ismert kaptafára, de egyedi történettel keletkez-

---

2 Penavin 1983b.

3 Részben lásd a bibliográfiában.

4 Pl. ír a helyi Naptár c. évkönyvbe, vagy Kericsmár Rózsa elbeszéléseit méltatja.

---

tek, azaz már meglévő dallamra szerkesztették rá, ahogy egyik adatközlő említi a szöveg keletkezését.

Penavin gyűjtéseinek fontos szerepe van abban is, hogy igen tág időkeretet ölel fel. Nemcsak az 1960 és 1977 közti időszak egymás közti távolságát értjük itt, hanem főleg azt, hogy az adatközlők életkorát tekintve mindkét esetben a 70, 80 év fölöttiek nagy számban szerepelnek. Így 1960-ban pl., amikor még nem indul erőteljesebb bomlásnak a hagyományos paraszti életforma, a legidősebb adatközlő, a szentlászlói 90 éves Dóra Zsófia 1870-ben született, de még a hatvan, hetven évesek is a 19. században látták meg a napvilágot. Ehhez hozzá tartozik, hogy közölt ismereteiket nagy részben gyermekkorukban, fiatal korukban sajátíthatták el, többnyire az idősebb korosztálytól, pl. a nagyszüleiktől. Ez arra enged következtetni, hogy a közlések anyaga a 19. század nagy részét lefedheti, de minden bizonnyal a 19. század végét, 20. század elejét már magában foglalja. Ugyanez érvényes az 1977-es gyűjtésre, ahol szintén szép számmal találunk 70, 80 évesnél idősebb, sőt 95 éves adatközlőt is. Még ők is a századforduló gyermekei. A gyakran említett „nagyon-nagyon régön, gyerekkoromba” ma már tényleg régen volt, a legtöbbször több mint száz éve.

A szóban forgó hanganyag bőven tartalmaz olyan közléseket, melyek helyi események feldolgozásai, és a helyi eredet a néprajzban mindig külön figyelmet követel. Az egyik legismertebb új keletű balladája a vidéknek, ahol a tragédia előidézője hetési, göntérházi fiatalember, a Kósa Annus balladája, ill. a Zalabaksán Kósa Ferenc házánál c. ballada. Több változatban is felgyűjtötték, feldolgozták,<sup>5</sup> pl.:

### *Kósa Annus balladája*<sup>6</sup>

*1. Zalabaksán Kósa Ferenc házánál,  
Kinek nem volt több gyermeke lányánál  
Óvták is őt még a széltől is szegényt,  
Munka miatt fölfogadtak egy legényt,*

*2. A dologgal hogy könnyebben bírjanak.  
Persze, hogy ők azt mondták az ifjúnak,*

---

5 Alapos kutatómunkával, részletesen Horváth 1997-ben, változataiban közli Horváth 1992, lm. Lackner 1996. Töredéke énekelve: Halász 2011.

6 Lackner 1996, 17 versszakban.

---

*Hogyha beáll óhosszújuk cselédnek,  
Hozzámegy az Annuska feleségnek.*

*3. Két évig a legény szép csendesen várt,  
Harmadikban megkérte az Annuskát,  
Hogy amint megmondták, hát teljesítsék,  
Mert ők Annussal egymást megszerették.*

(folytatódik)

Valóságalapja nem vitatott, a cselekmény kezdete az első világháború utolsó időszakára, ill. közvetlen utána, 1920 nyarára datálható, többször feldolgozott és jól ismert esemény. Tartalma annyi, hogy egy zalabaksai család a leszerelt katonák közül egyet, aki már korábban is segédkezett a háznál, és a közeli Göntérházáról származott, munkaerőnek felfogad cselédnek. Azzal hitegetik, hogy feleségül adják hozzá a lányukat. Azonban amikor meghal a beteges fiúgyermekük, változtatnak elképzelésükön, hiszen a lányt így már gazdagabb kérőhöz is adhatják. Eddigre azonban már a két fiatal egymásba szeret. Mint ahogy az hasonló szerelmes tragédiáknál lenni szokott, a túlvilágon lehetnek csak egymásé, ill. ebben az esetben talán még ott sem, mert amikor a legény 1921. június 26-án lelövi szerelmét, majd saját magával is végez, akkor az eredetileg egymás mellé temetett fiatal szerelmespár közül a lányt szülei utólag más sírba, kriptába, testvére mellé temettetik. A közkedvelt balladának számos variánsa létezik, Penavin, ill. útítársai<sup>7</sup> is gyűjtöttek belőle:

*Zalabaksán Kósa Ferenc házánál,<sup>8</sup>  
Kinek nem volt több gyermeke lányánál,  
Féltették őt, szegényt még a széltől is.  
Cseléd képpen befogadtak egy legényt,*

*A dologgal hogy ők jobban bírjanak.  
Azért akkor azt mondák az ifjúnak,  
Hogyha beáll óhosszújuk cselédnek,  
Hozzá megy az Annuska feleségnek.*

---

7 Penavin 1977: Gyenese Zsigmondtól pl. Jung Károly.

8 Penavin 1960a: Vida Szidónia, 59 éves, Szécsiszentlászló, 1960.



---

*De a szülők arra rá sem gondoltak,  
Hogy szomorú vége lesz a dolognak.  
A legény két évig csendesen elvárt,  
Harmadikon megkérte az Annuskát.*

*De az anya azt mondtaja legénynek,  
Hogy ő nem ad ilyenféle beszédre,  
nem adja ő illen legénynek lányát,  
inkább hagyja el azonnal a házát.*

(folytatódik)

*Zalabaksán Kósa Ferenc házánál,<sup>9</sup>  
Kinek nem volt több gyermeke lányánál,  
Féltették őt, szegényt még a széltől is,  
Cseléd képpen befogadtak egy legényt.*

*A dologgal hogy könnyebben bírjanak,  
És ők akkor azt mondták az ifjúnak,  
Hogyha beáll őhozzájuk cselédnek,  
Hozzá megy az Annuska feleségnek.*

*De ők akkor arra nem is gondoltak,  
Hogy siralmas vége lesz a dolognak,  
Két évig a legény csendesen elvárt,  
Harmadikon megkérte az Annuskát.*

*Deja szülők azt monták a legénynek,  
Ők nem adnak ilyesféle beszédre,  
Ők nem adják ilyen legénynek lányát,  
inkább hagyja el azonnal a házát.*

(folytatódik)

A szöveget helyileg és tartalmilag máshova is aktualizálták. Alább egy igencsak kényszeredett, több ismert elemből összerakott, de állítólag szintén valós alapot tartalmazó szöveget olvashatunk. A cselekmény csonka, a balladai feszültség is elmarad:

---

9 Penavin 1977: Gyenese Zsigmond, 72 éves, Szentlászló, 1977.

---

*A zsitkóci Horvát Pálnak házánál,  
Kinek nem volt több gyermeke lányánál,  
Féltették a Juliskát a széltől a naptól is,  
Mégis ott hagyta árva szüleit.*

*Huszedikán este küldött jött a faluba.  
Varga Gergel befogott a hintuba,  
Varga Gergel rávágott a szegin Mancsi följére,  
A Juliskát fölvette az ölibe.*

*Varga Gergel rávágott a szegin Mancsi följére,  
A Juliskát fölvette az ölibe.*

(szünet)

*A Juliska úgy éli világát,  
Míg az anyja aluszik, mossa a ruháját,  
Elmossa, elvasalja, estire a Csukáékhoz beadja.*

*Hát ez egy Zsitkuci, Zsitkuci és Kámaházi fiatal páron történt  
eset volt annak idején. Ez már van harmincöt éve hogy történt,  
ez az eset.<sup>10</sup>*

A helyi balladák közt egy igen figyelemre méltó szöveg is található. Ugyan dallama és fordulatai, képei, megfogalmazása más balladából is ismerősen csenghet vissza, mégis helyi, Felsőlakos községben történt gyilkosságot ad elő.<sup>11</sup> A szereplő Bánotai családnéve is, Lakos is Lendva-vidéken valós fogalmak, már csak a gyilkosság áldozatát kell beazonosítani, pl. a helyi korabeli alsólendvai sajtóban, az Alsólendvai Híradóban megkeresni a gyilkosság hírét.

Az adatközlő így emlékezett vissza:

*Lakosba történt ez. Rokkonság is vót. Kütaláták, küköltöttik. Miko  
még ollan kis lány vótam, ott vótam, a szomszidba a bátyámná.*

---

10 Penavin 1960a: Szomi István, 41 éves, Kámaháza, 1960.

11 Ilyenre hivatkozik Horváth Károly is, akinek először Kovács János, hernyéki postakézbesítő adatközlője említette 1955-ben. Közlését nem ismerjük. Horváth 1977, 12.

---

*Tudjátok-e, hogy Lakosban mi történt?  
Bánótait a házána meglőtték.  
Bánótai piros vére kifolyik,  
Dudás Kati szive nem szomorodik.*

*Jertek lányok, öltözzünk föl fehérbe,  
Bánótait viszik a temetőbe.  
Elü viszik a keresztet, koporsút,  
háttól pedig Bánótait sirassuk.*

*Alsulendván megkondut a busharang,  
azt is húzza három fehérvadgalamb.  
Húzzátok csak, Bánótait temetik,  
Dudás Kati kőszive nem repedt meg.*

*Bánótait letették a mélsirba,  
Kocsis Jancsit evittik a fogházba,  
onnajd írja a szomorú verseket,  
édes apám, szabadíts ki ha lehet.<sup>12</sup>*

Állítása szerint kislányként, kukoricafosztás, más munkaalkalmak közben tanulta, amikor rokonainál Lakosban tartózkodott. Iskoláskorú lehetett, de az évszámra már nem emlékszik. A valamivel idősebb férje<sup>13</sup> teszi hozzá, hogy jómaga 1903-ban járt iskolába.

*Lakosba szerkesztöttik ezt rá, mér valahogyan jóba vót evve a Kocsis Jancsive. És ez lövette agyon. Ment a zistálluba, lovak vótak, kutyát elzárták, asztá agyonlöttik. Jó embör vót, nagyon jó embör vót.<sup>14</sup>*

Penavin Olga ugyanezen a gyűjtőúton a fenti ballada egy töredékére is rátalált, az adatközlő sajnos nem emlékezett a teljes szövegre:

*Tuggyátok-e, hogy Lakosba mi történt?  
Bánótait egy éjjel agyon löttik,*

---

12 Penavin 1977: Dávid Katalin, 79 éves (1898), Hármasmalom, 1977.

13 Penavin 1977: Dávid Miklós, 86 éves (1891), Hármasmalom, 1977.

14 Penavin 1977: Dávid Katalin, 79 éves (1898), Hármasmalom, 1977.

---

*Bánutai piros vére kifolyik,  
Dudás Kati szive nem szomorodik.*

*Hát csak ennyit tudok, ugye...*<sup>15</sup>

Valóban, az Alsólendvai Hiradó 1908. február 2-ai számában ezeket olvashatjuk:

***Rémes gyilkosság Alsólendva mellett.***<sup>16</sup>

*Irtózatos vadsággal elkövetett gyilkosság történt kedden este az Alsólendva melletti Felsőlakos községben. Egy elvetemült ember este ráesett Bánutai Miklós gazdára és egyetlen puskalövessel agyonlőtte a szerencsétlen embert. Az eset részletei, a gyilkosság előzményei és a gyilkos személyazonosságára vonatkozó adatok még hiányoznak, de remélni lehet, hogy a legközelebbi napokban már hurokra kerül a tettes és vele együtt még valaki, kinek kilétet a törvény tilalma miatt nem szabad — még a teljes igazság kiderítése előtt — elárulnunk. Annyi szent, hogy nehéz munkája akadt a csendőröknek, mert a gyilkos annyi elővigyázattal, annyi tapintattal hajtotta végre véres tettét, hogy a nyomozás szálai csak nagy igyekezettel vezetnek a helyes irányba. — Magáról a gyilkosságról a következőket jelenthetjük: Bánutai Miklós felsőlakosi parasztember a szerencsétlen áldozat. Bánutai szerdán késő este gyertyával kiment az istállóba, hogy a lovakat megetesse, s midőn ez megtörtént, az istálló ajtaját be akarta zárni, hogy a lakosztályába visszatérjen. Éppen az ajtót akarta betenni, midőn közvetlen közelében lövés dördült el, mely Bánutai fejét találva a golyó keresztül ment a koponyán, majd pedig az ajtóba furódott. Bánutai szó nélkül összeesett s nyomban szörnyet halt. A durranásra kiszaladtak Bánutai hozzátartozói s megrémülve látták, mi történt. Még azon este kihívtak a csendőröket a színhelyre, kik megállapították, hogy a lövés közvetett közelből, 16-os vadászfegyverrel történt. — A nyomozás folyik.*

Ugyanabban a számban néhány hírrel lejjebb:

***A felsőlakosi gyilkosság***<sup>17</sup> *ügyében ma névtelen levelet kapott szerkesztőségünk. Az ortografiai hibáktól hemzsegő, kezdetleges*

---

15 Penavin 1977: Szobocsán Erzsébet, 73 éves, Kapca, 1977.

16 Oszeszly 1908a.

17 Oszeszly 1908b.

---

*írásu levél arra kéri szerkesztőnket, hogy terjessze írásával a felebaráti szeretetet a nép között, mert különösen Felsőlakos vidéken nagy szükség van erre. A levél egy, a gyilkosság előzményeit jól ismerő ember keze alul kerülhetett ki, aki azt írja, hogy a meggyilkolt felesége kikapós, rossz asszony volt s ennek felbélelésére lőtte le Bánutait egy falubeli legény, az asszony egyik szeretője. — Hogy mi igaz e vádból, azt a csendőrségi nyomozás lesz hivatva kideríteni.*

Majd rá két hétre, a február 16-ai számban:

**A felsőlakosi gyilkosság**<sup>18</sup> ügyében e héten semmi fordulat sem állott be. A gyanúsított Kocsis Jánost a zalaegerszegi törvényszék a letartóztatás óta fogva tartja, mert minden jel arra mutat, hogy ő lőtte agyon orozva Bánutai Miklóst. Kocsisnak szerelmi viszonya volt az asszonnyal, így érdekében állott, hogy a férjet eltegye láb alól. Kocsis különben az ősszel egy 16-os vadászpuskát vásárolt Treiber Ferenc gyertvánosi lakostól és ez a fegyver megegyezik azzal, amellyel Bánutait agyonlőtték. De úgy Kocsis, mint az asszony erősen tagadják, hogy részük volna a gyilkosságban, miért is a nyomozást tovább folytatják.

A gyilkosságot évek múlva sem feledik. 1910. április 10-én egy másik helyi bűnügy kapcsán is felemlégetik:

**Gyilkosság Felsőlakosban.**<sup>19</sup> Vasarnap este 9 óra tajban gyilkosság történt az Alsólendvától félóra járásnyira levő Felsőlakos községben. Az áldozat, Kósa Miklos 36 éves felsőlakosi lakos vasárnap este a Tuboly-féle vendéglőben itta a hegy levét. Ott öszszeveszett egy Vass Ferenc nevű emberrel, aki csak úgy tudott megmenekulni a verés elől, hogy a vendéglős lakásába menekült. Kósa Miklós este 9 óráig maradt a vendéglőben, azután köszönt és távozott. Hogy lesett-e rá valaki, vagy miképpen történt a dolog, azt még nem lehet tudni, de Kósa a lakása közelében olyan ütést kapott a fejére, hogy menten megrepedt a koponyája. Kósa nagy fájdalomában egy rémes ordítással összeesett, de a gyilkosok még akkor is ütötték-verték. A lármára kijött Kósa felesége, de alig lépett ki a kapun, a koromfekete sötétségben két alak ugrott

---

18 Oszeszly 1908c.

19 Oszeszly 1910.

---

feléje és husángokkal súlyosan összeverték, úgy, hogy Kósáné is eszméletét veszítette. A súlyosan sérült Kósa időközben magához tért, bevánszorgott a szobába és lefeküdt. Éjjel felé hörögni kezdett és elveszítette az eszméletét, mire hozzátartozói orvost hívtak, ki a sérülést feltétlenül halálosnak mondta. Hétfőn délután Biró Lajos járásbíró és Weisz Zoltan a súlyosan sérült ember kihallgatása végett kimentek Felsőlakosba, de hiába, mert Kósa a sérülés óta egy percre sem nyerte vissza az eszméletét. Kósa Miklós hétfőn este 10 órakor kiszenvedett. Másnap felboncolták és a boncolás folyamán megállapították, hogy a halálos ütést egy balkezes ember mérte a fejére. A gyilkosságot többen követték el, hogy kik, azt még nem tudni bizonyosan. A csendőrök letartóztattak három embert, Vass Ferencet, Toplak Miklóst és Pozsgai Miklóst, akiket azzal gyanúsítanak, hogy ők ölték meg Kósat. — A faluban úgy mondják, hogy ez az eset szorosan összefügg Bánutai Miklós felsőlakosi lakos két év előtti meggyilkolásával.

A Bánutai – Bánotai névváltozat abból ered, hogy a Bánuta település és a bizonyára abból keletkezett Bánutai vezetéknev tájnyelven még ma is Bánota, Bánotai változatban használatos. Muravidéken helyi sajátosságként tudni vélték, hogy a cséplőgépbe esett lány sem balesetet szenvedett, hanem előre megfontolt szerelmi gyilkosság áldozata lett, noha az a ballada szövegéből nem derül ki:

*... vót neki egy másik leginye annak a leánynak, hátasztán akkor az arru lemondott, akkor a másik szerette, ő meg asztán belezsökette a gépbe, szóval meghat.*

*Ezernyolcszáznegyvennyolcban mi törtint,  
Mi törtint a balazsai kiskertben,  
Farkas Julcsa fölépött a zasztalra,  
Fére néz és beleesett a dobba.*

*Mikor ezt a vőlegénye meglátta,  
Elkiáltja, álljon meg a masina,  
Jaj Istenem, álljon meg a masina,  
Szép kedvesem beleesett a dobba.*

*Farkas Julcsát fölteszik a kocsira,  
El is viszik zsidu doktor udvarra,*

---

*Zsidu doktor fere néz és azt mondja,  
A Julcsának jóisten a doktora.*

*Farkasiknál meggyújtották a gyertyát,  
Talán bizony Farkas Julcsát virasszák,  
Farkas Julcsa kinyilt virág, koszorú,  
Melletteja vőlegénye szomorú.*

*Gyertek lányok, öltözzünk föl fehhérbe,  
Kisérjük el Julcsát a temetőbe,  
Elü viszik köröszöt a lobogut,  
Utánaja jászfekete koporsut.<sup>20</sup>*

A gyűjtött anyag több olyan közlést is tartalmaz, melyekről ma már nem is sejtenénk, hogy egykor esetleg ezeket is ismerték, és nemcsak emlékezetből idézték fel, hanem szervesen a mindennapok cselekedetei sorába tartoztak a gyűjtés helyszínén. Mára minden bizonnyal elvesztek, ill. kevesen ismerhetik, emlékezhetnek rájuk. Ilyen pl. a siratóénekek, a rögtönzött, de bizonyos séma szerint előadott prózai ének is. Funkcióját tekintve legtöbbször a közeli hozzátartozó halottjának elsiratását szolgálta, e gyűjtés esetében valószínűsíthetően mástól hallott siratóként, de drámaian, síró hangon felidézve:

*Jaj, jaj, jaj, aranyos férjem, kedves uram, aranyos férjem,  
evesztettelek drága párom, drága párom, hun találok, hun találok  
meg a temetőbe, aranyos párom, hun vagy, drága férjem, hun  
vagy?! Aranyos párom, többet nem látlok!<sup>21</sup>*

A siratóknak gyakoribb változata volt a siratóparódia, azaz a vicces sirató:

*Három uram, hat lepedűm lett. Urat kaphatok, de lepedűt nem  
szabhatok!*

*Édes uram Dénes György vót, a legutolsu ételöd is süt tök vót!  
Jaj!<sup>22</sup>*

---

20 Penavin 1960a: Katona Juli, 48 éves, Pince, 1960. Énekelve: Halász 2011.

21 Penavin 1960a: Dóra Lina, 50 éves, Szécsiszentlászló, 1960.

22 Penavin 1960a: Dóra Lina, 50 éves és Jankó Erzsébet 33 éves, Szécsiszentlászló, 1960.

---

Másokat kicsúfolva azt is mondták, hogy:

*Ugy sirassátok a zuratukot, mind a zelübbeni asszony. Aszongya sirt, hogy: Lepödüm, lepödüm, o szép fehér lepödüm, urat még ma kaphatok, de lepödüt nem szabhatok!*<sup>23</sup>

Vagy:

*Galambom, kedves párom, ki pirosodik ezután a kálha sorokba?!*

*Három uram, hat lepödüm! Lepödüt szabhatok, de többet ille jó urat nem kaphatok!*

*Galambom, kedves párom! Ki lesz az én pemetem ászatujaja, lapátom tartujaja, likam bedugujaja! Galambom, kedves párom! Ki vetőget be neköm?*

*Komája meg monta:*

*A, komasszony, majd én is bevetőgetök, meg a másik embör is.*<sup>24</sup>

A saját haláluk utáni vágyaikat és a kijózanító igazságot versbe szedve is elmondták:

*Lemegyek a mélségös mél pincibe, ott, ahol háromszázhatvanöt akus hordu van csapra ütve. Abbul a 365 akus hordunak a dongájába legyön az én koporsum kifaragva, turusgalucával és töpörtyüspogácsával legyen az kipingálva. Gyertya helön debreceni kalbász égjen, ezt a bucsuztatut egy kislány modja el nekem. Hogy dolores inferni, neked abból nem jut.*<sup>25</sup>

Amennyiben tüzetesebben áttekintenénk a felvételeket, számos ehhez hasonló anyagot lehetne részletesebben is elemezve bemutatni, mely egykor a nép ajkán, cselekedeteiben élt, nem csak emlékezetből idézték fel. Ma már a megváltozott életmód a legtöbb esetben az ilyen emléket sem őrzi. Éppen ebben van Penavin Olga legnagyobb érdeme, hogy gyűjtőtársaival olyan

---

23 Penavin 1977: Vörös Rozália, 58 éves, Kót, 1977.

24 Penavin 1977: Gazdag Rozália, 77 éves, Hosszúfalu, 1977.

25 Penavin 1977: Vörös Mihály, 66 éves, Kót, 1977.



---

korszakot örökített meg, mely azóta eltűnt, olyan embereket állított mikrofon elé, akik azóta, ahogy ő is írja, elköltöztek az árnyékvilágból. Függetlenül attól, milyen feldolgozások, publikálások jelentek meg ebből a gazdag korpuszból, a hanganyagot bármikor újra elő lehet venni, és újra akár táji, akár időrendi, akár tartalmi összehasonlító vagy más vizsgálatoknak is alá lehet vetni. Mindez fontos alapja lehet azoknak a vizsgálatoknak, melyek a Muravidéken azóta erősen megváltozott kultúra folyamatait mutathatják majd be.

## Irodalom

Fenyvesi Ottó

2009 Tanulmányi kirándulás a Muravidékre. In: Toldi Éva (szerk.), *Ötvenéves a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, Újvidék*, 131–132.

Halász Albert

2011 Egyszer a dombtetőn álltam ... In: Lovrić Mirjana (szerk.), *Nagyító alatt / Pod drobnogledom*. RTV Slovenija, 2011. 11. 03. <http://4d.rtvsllo.si/arhiv/pod-drobnogledom-nagyito-alatt/120026818> (utolsó megnyitás: 2014. 10. 01.) Megj.: énekelt muravidéki balladák.

Horváth Károly

1992 *Átimennék a Murán... Lendva környéki népdalok*. Magyar Máltai Szeretetszolgálat, Budapest

1997 *Zalabaksán, Kósa Ferenc házánál...* Horváth Károly, Lenti

Lackner László

1996 Kettős szerelmi tragédia a századelőn Zalabaksán. Egy késői zalai ballada születése. *Pannon Tükör*, 2. sz. 60–62.

Oszeszly M. Victor (szerk.)

1908a Rémes gyilkosság Alsólendva mellett. *Alsólendvai Híradó*, 13. évf. 5. sz. (febr. 2.) 3.

1908b A felsőlakosi gyilkosság... *Alsólendvai Híradó*, 13. évf. 5. sz. (febr. 2.) 3.

1908c A felsőlakosi gyilkosság... *Alsólendvai Híradó*, 13.

- 
- évf. 7. sz. (febr. 16.) 3.  
1910 Gyilkosság Felsőlakosban. *Alsólendvai Híradó*, 15. évf. 15. sz. (ápr. 10.) 4.
- Penavin Olga
- 1960a Gyűjtőnapló. Kézirat az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Kara Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén. Ebben a kötetben Papp Árpád közli.
- 1960b A szlovéniai nyelvatlasz tanulságai. Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, knjiga V, 377–414.
- 1966 *A jugoszláviai Muravidék magyar tájnyelvi atlasza*. Magyar Nyelvtudományi Társaság, 116. sz. Budapest
- 1977 Az 1960-as gyűjtőnapló folytatása, több kézírással. Kézirat az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Kara Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén. Ebben a kötetben Papp Árpád közli.
- 1979 A népmesék nyomában a Muravidéken. In: Naptár 1980. A szlovéniai magyarok szemléje. 97–108. Lendva
- 1980 A realiztikus folklór egy terméke, Dora Emil verses beszámolója katonáskodásáról. *Hungarológiai Közlemények*, 45. sz., 37–75. p.
- 1983 *Néprajzi tanulmányok*. Értekezések, monográfiák 7. Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Újvidék
- 1983a Képek a Muravidékről. In: *Néprajzi tanulmányok*. Értekezések, monográfiák 7. 42–43.
- 1983b Néhány gondolat a népi kultúrkincs gyűjtéséről a Muravidéken. In: *Néprajzi tanulmányok*. Értekezések, monográfiák 7. 43–45.
- 1983c Népmesék nyomában a Muravidéken. In: *Néprajzi tanulmányok*. Értekezések, monográfiák 7. 237–238.
- 1983d Dora Emil verses beszámolója katonáskodásáról. In: *Néprajzi tanulmányok*. Értekezések, monográfiák 7. 267–298.
- 1984 *Jugoszláviai magyar népmesék*. 2. változatlan kiad. 1–2 köt. Akadémiai Kiadó – Forum Könyvkiadó, Budapest–Újvidék
- 1988 *Népi kalendárium*. *Az esztendő néprajza a jugo-*

- 
- 1991a *szláviai magyarság körében. Újvidék*  
Egy értékes helytörténeti munka. Kericsmár Ró-  
zsa: Domonkosfa krónikája. *Magyar Szó*, 141. sz.,  
1991. 5. 25.
- 1991b Egy értékes helytörténeti munka. Kericsmár Ró-  
zsa: Domonkosfa krónikája, Naptár 1992 A szlo-  
véniai magyarok évkönyve, 183–184.
- Penavin Olga – Matijevics Lajos  
1993 A muravidéki magyar népmese kincstárából.  
Naptár 1994. A szlovéniai magyarok évkönyve,  
130–153.



Halász Albert



Lendvai Kepe Zoltán



A konferencia résztvevői

---

Lendvai Kepe Zoltán

## **Penavin Olga muravidéki magyar tájnyelvi atlasza Végh József őrési és hetési nyelvatlasza tükrében**

A kartográfiai módszer alkalmazása a néprajztudományban nagy múltra tekint vissza. A Barabás Jenőtől vett klasszikus definíció szerint kartográfiai módszeren az összehasonlító néprajzi vizsgálatnak azt az ágát értjük, amely a népi kultúra jelenségeinek térbeli elterjedtségét vizsgálja térképes ábrázolás segítségével. Ezek tanulságaira építve, további ismeretek bevonásával különféle összefüggések, szabályosságok, törvényszerűségek megállapítására törekszik.<sup>1</sup> A kartográfiai módszernek nyelvtudományi, nyelvjárástani hozadéka a nyelvatlaszok. A Muravidék tájnyelvével foglalkozó atlaszok a néprajz más ágait kutatók számára is fontos kutatási segédletet biztosítanak. Az is számos tanulsággal bír, ha a vidékünkkel kapcsolatos első két tájnyelvi atlasz készítésének módszertanát és hozadékait összehasonlítjuk.

Előjáróban következzen néhány megállapítás Végh József őrési és hetési nyelvatlaszáról. A magyar táji nyelvatlaszok elkészítésének fő szorgalmazója Bárczi Géza a Nyelvtudományi Intézet tudományos munkatársa volt. Az ő felhívására határozta el a Magyar nyelvatlasz munkaközössége 1951-ben, hogy táji nyelvatlaszokat készít. Az ötletet Végh József annyira komolyan vette, hogy munkája elsőnek készült el. A gyűjtést 1952 és 1953 folyamán végezte az Őrség és Hetés magyarországi részén, az ellenőrző és kiegészítő gyűjtést pedig a következő két évben. 1954 és 1956 között a nyelvatlasz térképeinek megrajzolásán tevékenykedett, 1957-ben pedig egy újabb ellenőrzést végezett a terepen. Művének kiadására 1959-ben került sor, elsőként a tervezett tájnyelvi atlaszok közül.

Végh József az Őrségi és hetési nyelvatlasz elkészítéséhez 47 települést jelölt ki kutatóterületének a Vas megyei Szentgotthárd és a Zala megyei Lenti közti térségben.<sup>2</sup> Amikor elő-

---

1 Barabás Jenő 1963. , 1987. 85-86.

2 Végh József 1959. 43-46.

---

szőr találkoztam Végh József munkájával, már a kutatott térség kiválasztása felkeltette az érdeklődésemet, hiszen Hetést, a szülőföldemet általában Göcsejjel szokták párhuzamba állítani, az Őrséggel sokkal ritkábban. Igaz, a három néprajzi táj tágabb értelemben határos egymással, csakhogy Őrséget ezeréves megyehatár választja el Göcsejtől és Hetéstől. A kutatók más jelentős különbséget is fel szoktak sorakoztatni e tájak kapcsán, így a társadalom-szerkezetre és a vallásra vonatkozóakat. Végh József elsősorban nyelvi szempontokból indult ki, így számomra meglepő döntését így indokolta: *„A történeti értelemben vett őrségi községeken kívül fel kellett vennem néhány az Őrséggel határos községet is, hogy lássuk, meddig terjednek az Őrségre jellemző nyelvi sajátosságok, illetve mi jellemző az ún. átmeneti területekre. Így északon a Rába vonalán a kutatópontok közé soroltam néhány olyan községet, amelyek a Rába vidéki nyelvújítás déli részéhez tartoznak, illetőleg átmeneti területek. Északkeleten pedig felvettem néhány göcseji községet. E szempontok érvényesítése kapcsán került sor a déli határon a hetési községek felvételére is.”*<sup>3</sup> Végh József azonban hatósági engedély hiányában a határon túli magyar őrségi és hetési településeken nem kutathatott. Ennek okait különösebben nem boncolgatta, minderről két helyen röviden csak annyit írt, hogy: *„A Jugoszláviában lévő három őrségi község nyelvét nem tanulmányozhattam”*,<sup>4</sup> valamint: *„Nem tanulmányozhattam a Jugoszláviában fekvő Banta (sic!), Göntérháza, Kámaháza, Radamos, Lendvahídvég, Lendvahosszúfalu, Lendvavásárhely községek nyelvét. A földrajzi fekvés és a lakosság anyanyelve után ítélve különösen Banta (sic!), Göntérháza, Kámaháza, Lendvahídvég, Lendvahosszúfalu községekben volna érdemes a gyűjtést pótlólag elvégezni.”*<sup>5</sup> A magyarországi oldalon viszont, a mintegy 500 négyzetkilométernyi kiterjedésű területen minden lakott hely kutatópontjaként szerepelt.<sup>7</sup>

A magyar nyelvatlasz munkaközössége 150 szavas kérdőívet tervezett. Az atlaszok anyagának összevethetősége érdekében úgy döntöttek, hogy a kérdőív anyagának kétharmada, azaz 100

---

3 Végh József 1959. 43.

4 Végh József 1959. 43

5 Helyesen: Bánuta.

6 Végh József 1959. 44.

7 Végh József 1959. 45.

---

szó közös legyen, a kérdések egyharmada, azaz 150 szó pedig az illető terület sajátos helyi kérdéseit tartalmazza. Végh József atlaszában azonban 100 közös törzskérdés mellett 178 saját kérdés is szerepel. Nyelvatlaszában pedig a 278 térképéből 207-et közölt.

Gyűjtéseit általában télen végezte, hogy ne csak a nőket, hanem a férfiakat is otthon találja. Eleinte csak írásos feljegyzéseket tudott készíteni, később pedig az áram mind szélesebb körű bevezetésének köszönhetően munkatársával, Szépe Györggyel hangfelvételeket is rögzítettek magnetofonra.<sup>8</sup>

Végh József őrségi és hetési atlasza igazi kincsesbányaként szolgál a magyar nyelvjárások kutatói mellett a néprajzkutatóknak is. Legszenbetűnőbb talán a számos archaizmus, amit feljegyzett és az, hogyan észlelte a kultúra és a nyelv változásait. Az Őrségben a 20. század elején nagyon jelentős volt a kivándorlás, majd az egykézés. Ez előidézte, hogy a szomszédos vidékekről, elsősorban Göcsejből, a Hegyhátról és a Vendvidékről nagyszámú szolgagyerek került ide. A más vidékről származó szolgagyereknek pedig a nyelv és az életmód szempontjából azért van jelentőségük, mert felnőtt korukban sokan beházasodtak az őrségi családokba.<sup>9</sup>

A Hetés történetében komoly szerepet játszó elzártságot is igazolja Végh József kutatómunkája, amikor azt írja, hogy a szegényesebb, egyszerűbb életforma és a nagyfokú elzártság az egyik oka annak, hogy a hetési nyelvjárás még az őrséginél is archaikusabb.<sup>10</sup>

Amint már említettem, Végh József Őrségi és hetési nyelv-atlaszából kimaradt a határon túli, akkor Jugoszláviához tartozó magyar települések nyelvjárasi vizsgálata. A kutató csak annyival magyarázta mindezt, hogy: nem vizsgálhatta. Istennek hála, a magyar néprajzi kutatástörténetet vizsgálva látjuk, hogy mindig akadtak olyan kutatók, akik a hatóságok tilalma ellenére is megtalálták a módját, hogyan közelítsék meg a kutatási terepet. Végh József nyelvatlasza 1959-ben jelent meg, 1960 augusztusában pedig már egy vajdasági származású magyar nyelv- és néprajzkutató, nevezetesen Penavin Olga végzett nyelvjárasi kutatásokat Lendva-vidéken. Penavin Olga személye és kutatásai előtt tiszteleg most ezen kötet is.

---

8 Végh József 1959. 101-102.

9 Végh József 1959. 47.

10 Végh József 1959. 44, 47.

---

Penavin Olga adatgyűjtése Végh kérdőíve alapján történt az összehasonlíthatóság érdekében. Mindenben azonban mégsem követte Végh József módszertanát: egyrészt Végh az általa kijelölt terület minden településén gyűjtött, míg Penavin Olga a 28 határon túli muravidéki magyar településből nyolcban nem kutatott. Végh József 278 kérdéséből Penavin Olga 148-at választott ki. Ennek alapján Végh atlaszában 207, Penavin Olga tájnyelvi atlaszában pedig 140 térkép került közlésre.

Penavin Olga munkáját a Magyar Nyelvtudományi Társaság 1966-ban adta ki A jugoszláviai Muravidék magyar tájnyelvi atlasza címmel. Minden bizonnyal a kiadvány korlátozott terjedelmével magyarázhatjuk azt, hogy a szerző nem számolhatott be a szokásos módon a gyűjtés körülményeiről, módszeréről és az adatközlőkről. Ez az utóbbi nagy veszteség, mert a szlovéniai magyarság körében 1920 és 1990 között nagyon jellegzetes demográfiai folyamatok zajlottak: a közösség egyik része az endogámiát választotta, míg a másik része a nemzetiségileg vegyes házasságra „kényszerült”. Mindenképpen nagyon tanulságos lenne, ha tudnánk, hány évesek és kik voltak az adatközlők.

Penavin Olga megállapításai között A muravidéki tájatlász tanulságai című fejezet bevezetőjében a következő is szerepel: *„Annak ellenére, hogy minden magyar tud többé-kevésbé szlovénul, a földművesek az általánosan használt „milica, milicák = rendőr” szón kívül igen kevés szlovén szóval és kifejezéssel élnek magyar beszédükben. Az értelmességeikről (sic!) viszont ezt nem állíthatjuk. Kényelemszeretetből minden mondatukban szerepel egy-két szlovén szó, kifejezés.”*<sup>11</sup> Ezen megállapítását talán annyival lehet kibővíteni, hogy a szlovéniai magyarság körében használt délszláv, többségében szlovén kifejezések nagy része azon tárgyakra és fogalmakra vonatkozik, amelyek a 20. századi technikai fejlődéssel és a közigazgatási változásokkal jelentek meg. A magyar nyelv 20. századi fejlődése egészen az 1980-as évekig szinte semmilyen hatással nem bírt a szlovéniai magyar köznyelvre. Így nem véletlen, hogy a szlovéniai magyarok nyelvhasználatára mind a mai napig egyszerre jellemző az archaizmusok megléte és az idegen szavak sokaságának használata.

Áttekintésként fel kell tennünk a kérdést: a néprajzkutatás szempontjából milyen tanulságok vonhatók le a két mű megismeréséből. Az első fontos tanulság számomra az volt, hogy

---

11 Penavin Olga 1966. 5.



---

Végh József példaszerűen határozta meg kutatásának földrajzi területét. Ugyanis ő a történeti Őrséggel határos területeken is felmérést végzett, ezzel pedig egyes jelenségek kiterjedését pontosabban meg tudta határozni. Igaz, a határon túli területeken nem kutathatott, de ezen hiányosságot szerencsésen kiegészítette Penavin Olga munkája.

Másodsorban Végh ügyelt arra, hogy olyan időszakban gyűjtjön, amikor legtöbb esélye volt otthon találni a család női és férfi tagjait is. Végh József kimondottan figyelt a nemzedékek és a nemek szerinti különbségre a gyűjtésnél. Ennek ismeretében nagy veszteség, hogy Penavin Olga munkája mindezek ismertetése nélkül kellett, hogy megjelenjen.

Továbbá Végh József is gyorsan felismerte, mennyire fontos az adatok ellenőrzése és ellenőrizhetősége. Így pótgyűjtéseket szervezett, ahol tudott, ott pedig magnetofonra is gyűjtött, és munkatársával fotókat készített. Egyes jelenségeknek megpróbálta a történeti háttérét is felvázolni: nem véletlen, hogy a művében az őrségi és a hetési lakosság életkörülményeit is ismerteti. A községekre és az adatközlőkre vonatkozó függelékben röviden jellemezte az adatközlőket is, így például azon személyek nevét kurziválással emelte ki, akiket kitűnő adatközlőknek tartott.

Mindezek mellett és ellenére is csak az elismerés hangján szólhatunk Penavin Olga muravidéki magyar tájnyelvi atlaszáról, hiszen ez az első nyelvtudományi munka, amely a szlovéniai magyarságról szól. De nem felejtkezhetünk meg Végh József Őrségi és hetési nyelvatlaszáról sem, amely előképet és indítékot adott Penavin Olga munkájához. Nem kétséges, hogy két úttörő jellegű, nagy jelentőségű munkáról van szó. Penavin Olga személyében a Trianon utáni időszak első nyelv- és néprajzkutatóját tisztelhetjük a szlovéniai magyarság körében, aki munkáját tudományos igényességgel végezte.

## **Irodalom**

Barabás Jenő

1963 Kartográfiai módszer a néprajzban. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Barabás Jenő

1987 Kartográfiai módszer. In: Magyar Néprajzi Lexikon III. 85-86. Budapest

---

Penavin Olga

1966 A jugoszláviai Muravidék magyar tájnyelvi atlasza.  
Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest

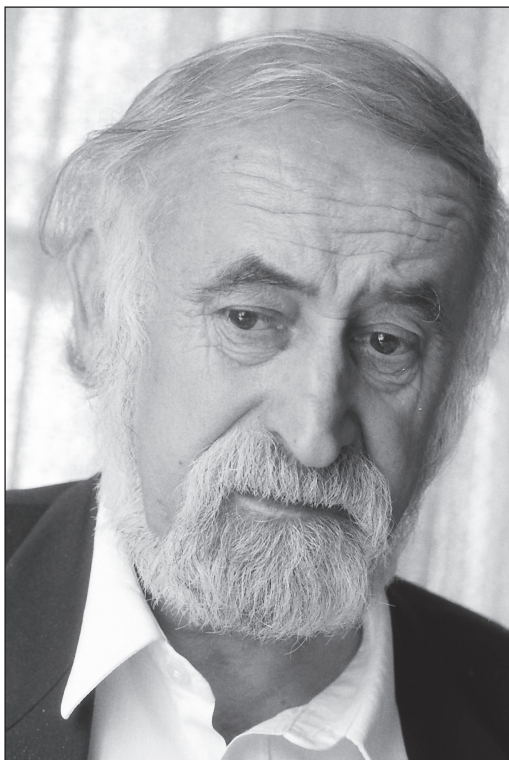
Végh József

1959 Őrségi és hetési nyelvatlasz. Akadémiai Kiadó, Bu-  
dapest



Szúnyogh Sándor fejszobra, a költőt Bence Lajos méltatta

---



**Szúnyogh Sándor**

Alsólakos, 1942. 3. 3. – Lendva, 1998. 1. 8.

---

## A kötet szerzői

- **Fenyvesi Ottó** költő, szerkesztő, képzőművész, az MTA Veszprémi Területi Bizottság titkára. Veszprém, Magyarország.
- **Halász Albert** néprajzkutató, a Knjižnica Lendava – Könyvtár Lendva igazgatója. Lendva, Szlovénia.
- **Láncz Irén** nyelvész professzor, az újvidéki Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék tanára. Újvidék, Vajdaság, Szerbia.
- **Lendvai Kepe Zoltán** néprajzkutató, a Lendvai Galéria és Múzeum főmuzeológusa. Lendva, Szlovénia.
- **Papp Árpád** néprajzkutató, a Szabadkai Városi Múzeum néprajzos-antropológusa. Szabadka, Vajdaság, Szerbia.
- **Silling István** nyelvész és néprajzkutató professzor, a szabadkai Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar nyugalmazott tanszékvezetője. Kupuszina, Vajdaság, Szerbia.



LKMNÖK  
MSNSOL

**mmi** 

magyar nemzetiségi művelődési intézet  
zavod za kulturo madžarske narodnosti